

TRABZON VALİSİ VEZİR ABDURRAHMAN PAŞA'NIN
MUHALLEFATI (1728-1730)

Temel ÖZTÜRK*

ÖZET

Bu makalede ilk olarak çalışmanın önemi ve Abdurrahman Paşa'nın hayatına dair kısa bilgi verildi. Akabinde devlete olan borcu dolayısıyla Vali Abdurrahman Paşa'nın muhallefatinin müsadereyi aşamasında alacak ve borcu değerlendirilirken müsadereye izlenilen yol hakkında açıklamalar yapıldı. Arşiv belgeleri ölçüsünde gruplandırılıp değerlendirilen muhallefatin, bilhassa ekonomik açıdan devletin gider alanlarına kaynak oluşturduğu kısımlar belirtildi ve neticede çalışmanın iktisadî ve kültürel tarihe olan katkısı vurgulandı. Ekler kısmında ise, muhallefât listelerinde geçen Abdurrahman Paşa'ya ait malların tabloları yanında bunların bazıları için mini sözlük hazırlandı.

Anahtar Kelimeler

Muhallefat, Trabzon, Vali Vezir Abdurrahman Paşa, Müsadere.

Muhallefat veya metrukât diğer adı ile tereke¹ yahut kassam defterlerinin iktisadî ve içtimaî tarihimiz açısından önemi büyüktür. Muhallefat ıstılahî olarak ölen bir kişinin para, eşya, mal, alacak-verecek çeşidinden geriye bıraktığı şeyler hakkında kullanılan bir tabirdir. Bu yönleriyle muhallefât çalışmaları sadece iktisadî, sosyal ve kültürel tarihimize değil, biyografi araştırmalarına da katkılar sağlamaktadır. Bu noktada muhallefât ölen kişilerin medenî halleri ve aile yapıları yanında hayat seviyeleri ve sosyal yönleri hakkında da bilgiler sunmaktadır².

* Yard. Doç. Dr., KTÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü / tozturk61@gmail.com

¹ M. Z. Pakalın halk arasındaki bu kullanımın yanlış olduğunu ve doğrusunun “terike” olması gerektiğini ifade eder (*Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, İstanbul 1993, III, 460-461).

² Muhallefat defterlerinin önemi ve içerikleri hakkında geniş bilgi için bkz. Halil İnalçık, “15. Asır Türkiye İktisadî ve İçtimaî Tarihi Kaynakları”, *İstanbul Üniversitesi*

Muhallefatı değerlendirilen vali, bölgenin en üst idarî ve askerî amiri olup, imparatorluk içerisinde de vezir rütbesiyle İran Savaşları (1723-1746) sırasında Hemedan ve Tebriz gibi kritik cephelerde görevlendirilmiş önemli bir yöneticiydi³. Ayrıca valinin, Anadolu'nun Trabzon gibi önemli bir şehrinde bulunması, savaş yıllarında yönetici kesiminden verilen bu örnek ölçüsünde bölgenin genel görüntüsüne ipucu sunmaktadır. Valinin muhallefatının, genelde imparatorluğun XVIII. yüzyılı gibi yenileşme temayüllerinin de olduğu önemli bir yüzyıl ve yoğun lojistik faaliyetlerini sergilendiği İran savaşlarına tekâbül etmesi de ayrı bir önemi vurgular. Doğu seferlerinde lojistik açıdan önemli bir üs olan Trabzon'da vali olmanın da araştırma konusu olarak muhallefatın seçilmesinde etkisi vardır. Yani lojistik faaliyetler ve savaş görevleri mukabilinde birçok maddî kaynağın gelip gittiği liman şehrinde yönetici sınıfında olmanın önemi ve sorumluluğu büyüktür. Gerçekte savaş döneminde Trabzon bir kaç vali değiştirmiştir. Ancak muhallefatını incelediğimiz valinin, Trabzon valiliği görevinde iken vefat etmesi ve muhallefatına ait değerli arşiv kaynaklarının olması bu çalışma için yeterli bir sebeptir. Ayrıca valinin muhallefatı, hem müsadereye konu olması, hem listesi ve hem de alacak-verecek ilişkisi yönünden yukarıda ifade edilenler ölçüsünde tipik bir örnek konumundadır.

Muhallefatını incelediğimiz vali, Köprülüzâde ailesinden olup⁴, Köprülüzâde Abdullah Paşa'nın oğludur⁵. Vezir rütbesiyle daha önce Van valisi olan Abdurrahman Paşa, Şubat-Mart 1728 (Receb 1140)'de Trabzon valisi tayin edildi⁶. İran savaşlarına tekâbül eden bu tarihlerde Hemedan

---

İktisat Fakültesi Mecmuası, XV/1-4, İstanbul 1953-1954, s. 51-75; Ömer Lütfi Barkan, "Edirne Askerî Kassamı'na Ait Tereke Defterleri (1545-1659)", *Belgeler*, III/5-6, Ankara 1966, s. 1-6; Said Öztürk, *Askerî Kassama Ait Onyedinci Asır İstanbul Tereke Defterleri (Sosyo-Ekonomik Tahlil)*, İstanbul 1995; Hüseyin Özdeğer, *1463-1640 Yılları Bursa Şehri Tereke Defterleri*, İstanbul 1988.

³ Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Mühimme Defteri*, nr. 136, s. 122 (Evâhir-i Z 1142/16 Temmuz 1730).

⁴ BOA, *Maliyeden Müdevver Defterler (MAD)*, nr. 10323, s. 326 (27 R 1143/9 Kasım 1730).

⁵ Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmanî*, İstanbul 1311, III, 319. Şehit Sadrazam Fazıl Mustafa Paşa'nın ikinci oğlu olan Abdullah Paşa için ayrıca bkz. Mehmed Süreyya, *a.g.e.*, III, 376-377.

⁶ Mehmed Süreyya, *a.g.e.*, III, 319.

ve Tebriz gibi çeşitli cephelerde görevlendirilen Vali Vezir Abdurrahman Paşa, yaklaşık 2,5 yıl Trabzon valiliğinde bulunup, 10 Ağustos 1730 (25 M 1143)'da Trabzon dışındaki Kanboz Sahrası'nda çadırında hasta yatarken vefat etmiştir⁷. Vefatı sonrası arkasında bir eş ve uzun bir muhallefata listesi bırakmıştır.

Muhallefatın Müsadere Hususu

Muhallefat kayıtları müsadere hususu ile birlikte ele alındığında, Osmanlı malî politikalarında var olan bazı önemli uygulamalara işaret etmektedir. Muhallefat konusunu yakından ilgilendiren müsadere ise vezirlerle devlet erkânının ve memleket zenginleriyle tanınmış kişilerin ölümünden sonra muhallefatinin, bazen de hayatta iken mallarının devlet adına zapt edilmesi anlamında kullanılan bir tabirdir. Bu açıdan müsadereye konu olan mal varlığına muhallefata denir. Kadı'nın muhallefata normal yollardan müdahalesi, varislerden birinin başvurusu veya küçük yaşta varislerin haklarının korunması üzerine olurdu. Kadı, muhallefata kassamlara taksim ettirir ve muhallefata ilgili faaliyetlerinden dolayı "resm-i kısmet" adıyla harc alırdı. Askerîlerin muhallefatına yönelik "resm-i kısmet" kazaskerler için toplanırdı. Bu işi mahallî kadılıklarda bulunan "beledî veya şehri" kassamlar değil de kazasker kassamı yürütürdü⁸. Kadıların muhallefata yönelik bir diğer müdahalesi, ölenin devlete borcu olması dolayısıyla muhallefatinin müsadere şeklinde gerçekleşirdi. Ayrıca askerîlere ait muhallefata devlet tarafından her durumda müsadere edilirdi⁹.

⁷ *Trabzon Şer'iye Sicili (TŞS)*, nr. 1892-78, s. 109 (20 Ş 1143/28 Şubat 1731). Valinin ölüm tarihi Sicill-i Osmanî'de 1733-1734 (1146) olarak kaydedilmiştir (Mehmed Süreyya, *a.g.e.*, III, 319).

⁸ Ö. L. Barkan, *a.g.m.*, 4.

⁹ Muhallefatın Kadı tarafından tespiti, taksimi ve tesliminde geniş bilgi için bkz. H. İnalçık, *a.g.m.*, s. 51-75; Ö. L. Barkan, *a.g.m.*, s. 1-6; H. Özdeğer, *a.g.e.*, s. 8-16. Müsadere hakkında geniş bilgi için bkz. Cavit Baysun, "Müsadere", *İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 1979, VIII, 669-673; Ahmet Tabakoğlu, *Gerileme Dönemine Girerken Osmanlı Maliyesi*, İstanbul 1985, s. 295-298; Mehmed Ali Ünal, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Müsadere", *TDA*, 49, İstanbul 1987, s. 95-111; Klaus Röhrborn, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Müsadere ve Mutavassıt Güçler", *I. Milletlerarası Türkoloji Kongresi-I*, İstanbul 1979, s. 253-260; Tunçay Ögün, "Osmanlı Devleti'nde Müsadere Uygulamaları", *Osmanlı*, (ed. Güler Eren), Ankara 1999, VI, 372-380.

Vali Abdurrahman Paşa'nın askerî sınıftan olması yanında borcunun da olması mallarının müsadere edilmesine sebep olmuştur. Ölümünün hemen akabinde borcu dolayısıyla sahip olduğu mal ve eşyasının devlet tarafından zapt edilmesi emredildi¹⁰. Merkezden bu fermanın gönderilmesi kadının muhallefata müdahalesi açısından önemli idi. Böyle bir emir olmadan muhallefatin tahriri ve furuhtu, yani satışı yapılamazdı. Valinin muhallefatinin zaptına yönelik emir iki kıta ferman halinde merkezden tayin olunan bir mübaşirle Trabzon'a gönderilmiştir. Dergâh-ı Âli Kapıcıbaşılardan İbrahim Ağa mübaşir olarak bizzat muhallefatin zaptıyla görevlendirilmiş ve Trabzon'da bulunan mütesellim, yeniçeriler zabiti, vilayet âyanları vs.nin kendisine yardımcı olmaları emredilmiştir¹¹. Ayrıca emirlerde valinin her nesi var ise bir zerresinin bile gizlenerek geri bırakılmaması da bildirilmektedir¹². Böylece ilgililere hitaben, ölenin bütün mallarının soruşturulup ortaya çıkarılmasını ve bir defter halinde kaydedilerek İstanbul'a gönderilmesini emreden fermanlar yazılmıştır¹³. Ölenin malları Trabzon'da olduğundan ilgili mahkeme de burada kurulmuştur. Muhallefatin zaptına yönelik yukarıda ifade edilen emir mahkemeye geldiğinde, Kadı önce bunu sicile geçirmiş ve herkes önünde okunarak ölünün tüm muhallefati özenle tespit edilmiştir. Listeye giren her cins mal ve eşya için de bir kıymet belirlenmiştir.

Muhallefatin müsaderesine konu olan borç, valinin ordu hazinesi ve Trabzon'a ait çeşitli gelirlerden aldığı miktarlardan oluşuyordu. Buna göre vali, İran seferi dolayısıyla Hemedan tarafında görevli iken defterdar vekili aracılığı ile ordunun zahire ücretinden 62.628 kuruş almıştı. Yine bu bölgede Hemedan hazinesinden 8.000 kuruş borç almıştı. Tuğ-ı hüma-

¹⁰ TŞS, nr. 1892-78, s. 109 (20 Ş 1143). Bu husus belgelerde; "... bi'l-cümle mâlik ve mutasarrıf olduğu emvâl ve eşyası deyni mukâbelesinde taraf-ı mîrîden zapt ve furuht ettirilmesi ..." şeklinde yer almaktadır (BOA, MAD, nr. 10323, s. 325 [15 S 1143/30 Ağustos 1730]).

¹¹ TŞS, nr. 1892-78, s. 109 (20 Ş 1143). Emir verilen bu kadro hükümlerin içeriğine göre şehrin mevcut valisi vilayet merkezi kadısı ile civar ilçelerin kadıları, mütesellim, kethüdayerleri, yeniçeri serdarları, Hatuniye Vakfı ihtiyarları, muhallefatin zaptı için görevlendirilen İbrahim Ağa ve muhallefata dair kendisine özel görev verilenler olarak genişlemekte ve değişmektedir (TŞS, nr. 1892-78, s. 108-109 (21 C 1143/1 Ocak 1731); nr. 1893-79, s. 118 [27 N 1143/5 Nisan 1731]).

¹² BOA, MAD, nr. 10323, s. 325 (15 S 1143).

¹³ BOA, MAD, nr. 10323, s. 325 (15 S 1143); TŞS, nr. 1982-78, s. 108-109 (21 C 1143).

yun caizesinden olarak teslim etmediği 17.500 kuruş yanında Trabzon'daki 80.000 adet resen-i ihlamur ücretinden de 14.800 kuruş almıştı. Ayrıca kethüdası Çeşidoğlu Mehmed'in uhdesinde olan 1717 (1129), 1718 (1130) ve 1727-1728 (1140) Trabzon cebelü bedelileri ile 1726-1727 (1139) ve 1727-1728 seneleri Trabzon cizyesi malından 9.766,5 kuruş ödemesi kalmıştı. Toplam 112.694,5 kuruş zimmeti olduğu Hazine-i Âmire defterlerinde kayıtlı bulunduğundan bütün malına ve gelirine el konulmuştu¹⁴.

Müsadere emirlerinde, valinin borçlarının ödenmesinden sonra geri kalan nakit, mal, eşya, gulâm, davar ve mevaşi, mücevherat, silah her nesi varsa dikkatlice yazılıp zapt edilerek İstanbul'a gönderilmesi bildirilmektedir¹⁵. Zaten muhalledatın yazılma işlemi bitince sıra borç ve alacak hesaplarının görülmesine gelirdi. Bu hususta bir yandan ölenin alacakları tahsil edilirken, öte yandan borçları da ilgili kimselere ödenirdi. Bu noktada alacak-verecek hesaplarında temessük (senet) arandığını görmekteyiz. Senet yoksa halkın şahitliğine başvurulur ve bu husus gerekli belgelerle resmîleştirilirdi. Valinin yukarıda ifade edilen borcu yanında alacakları arasında, kethüdası Çeşidoğlu Mehmed'deki 185.000 kuruş yer almaktadır¹⁶. Valinin mal ve eşyasının yazımı sırasında Kethüda Çeşidoğlu Mehmed öldüğünden, bu borcuna karşılık kethüdanın bütün emlak, eşya, bağ, bahçe vs. her nesi varsa el konulması emredildi. Görüldüğü üzere müsadereenin önemli bir sebebi de vali ve Çeşidoğlu Mehmed'in birbiriyle alacak-verecek ilişkiydi. Çeşidoğlu'nun muhalledatını noksan ücret ile almak isteyen bazı kimselere karşı yöneticiler uyarılmakta ve bunların hapsedilerek İstanbul'a bildirilmesi üzerinde önemle durulmaktadır¹⁷. Tablo 1'de gösterildiği üzere valinin diğer alacakları Görele, Ordu, Sürmene, Hatuniye vakfı vs. yerlerdeki bazı kimselerde olup, senetli ve senetsiz verilen akçelerin tahsili için Karahisar-ı Şarkî müftüsü görevlendirilmiştir¹⁸. Ancak Görele, Akçaabat, Yomra, Ordu ve Pazar, su kazaları

¹⁴ BOA, *MAD*, nr. 10323, s. 325 (15 S 1143); nr. 9924, s. 101 (15 S 1143).

¹⁵ BOA, *MAD*, nr. 10323, s. 325 (15 S 1143).

¹⁶ BOA, Cevdet, Maliye, nr. 23772 (13 C 1143/24 Aralık 1730); BOA, *MAD*, nr. 10323, s. 327 (27 N 1143); *TŞS*, nr. 1892-78, s. 116-117 (27 N 1143).

¹⁷ BOA, *MAD*, nr. 10323, s. 327 (27 N 1143).

¹⁸ Bu borçlara ilişkin senetler valinin ölen kethüdası Çeşidoğlu Mehmed'in hazinedarı Ali, mühürdarı Abdullah ve kayını diğer Abdullah'ın beyanlarıyla tespit edilmiştir. Bkz. *TŞS*, nr. 1892-78, s. 108-109 (21 C 1143).

ile Hatuniye Vakfı'nda bulunan borçluların ödeme yönünde muhalefetleri sonucu bunların uyarılması ve cezalandırılması bildirildi¹⁹. Öte yandan valinin hayatta iken tahsil ettiği imdad-ı seferiyesinden geri kalan miktarın da borcuna karşılık acele alınması ve hazineye teslimi için İstanbul'a gönderilmesi emredildi²⁰.

TABLE 1: Trabzon Valisi Vezir Abdurrahman Paşa'nın Şehirdeki Bazı Alacakları

<i>Borçlular</i>	<i>Borcun Cinsi</i>	<i>Borcun Miktarı (Kuruş)</i>
Sürmene Kazası ahalileri	6.000 resen-i ihlamur	5.000
Giresun Kazası ahalileri	6.000 resen-i ihlamur	4.000
Keşap Kazası ahalileri	6.000 resen-i ihlamur	4.000
Giresun Kazası ahalileri	Resen-i ihlamur	2.975
Görece Kazası	Validen istikraz	5.000
Balı Bey-zâde Hüseyin Bey ve Osman-zâde İbrahim Ağa	Validen istikraz	1.050
Dizdar-zâde Hüseyin Ağa (Giresunlu)	Resen-i ihlamur	550
Üveys Abdülkerim, Hocaoğlu Ali ve Molla İbrahim Efendiler, Telli Mehmed Ağa, Odabaşı, Hüseyin ve Mustafa Paşa	Validen istikraz	850
İskender-zâde Ömer Efendi, Arab-zâde Mustafa Ağa, Şaban-zâde İsmail Ağa vs.	Validen istikraz	639
Arab-zâde Mustafa Ağa, İskender-zâde Ömer Efendi ve Hacı Süleyman-zâde İsmail Ağa (Yoroslu)	Validen istikraz	150
Şeyh Efendi ve el-Hac Ahmed Ağa (Ordulu)	Validen istikraz	110
<i>Toplam</i>		24.324

Borçlarla ilgili tüm ödemelerin hemen yapılabilmesi için ölenin ya yeterince nakit parasının mevcut olması ya da borçlarını karşılayabilecek alacaklarının hemen tahsil edilmesi gerekmektedir. Aksi halde ödemeler muhalefatın satışından sonra yapılabilirdi. Görevliler tarafından yapılan incelemelerde alacakları hariç valiye ait nakit miktarlara rastlanmamıştı.

¹⁹ TŞS, nr. 1892-78, s. 108-109 (21 C 1143); TŞS, nr. 1893-79, s. 118 (27 N 1143).

²⁰ BOA, MAD, nr. 10323, s. 326 (16 S 1143/31 Ağustos 1730).

Bu yönde borcun kapatılması için durum ikinci aşamayı veya muhallefatın satışından elde edilecek gelirin uygulamaya konmasını gerektiriyordu. Böyle bir pratik için devlet, muhallefattaki İstanbul'a naklinde zorluk çekilen yün, yapağı, avânî nühas, kumaş gibi eşyaların müzayede ile talip olanlara satılmasını ve elde edilen gelirin mübaşir Kapıcıbaşı İbrahim Ağa tarafından zapt edilmesini bildirmektedir²¹. Geri kalanlardan düşük kıymet (zî-kıymet) olarak adlandırılan eşyalar yanında kitap, silah, hayvan ve mücevheratın İstanbul'a gönderilmesi emredilmişti²². Ayrıca müsadereden itibaren bütün bu işlemler gerçekleştirilirken esnaftan hiçbir kimsenin muhallefata düşük ücret yönünde müdahale etmemesi konusunda yöneticiler uyarılmıştı²³. Tüm bu uyarılara rağmen Trabzon esnafı hukuk iddiasıyla valinin eşya ve mallarına müdahale etmelerinden öte imdâd-ı hazariyeden kalan miktarın da kendilerine verilmesini istemişlerdi. Ancak valinin devlete olan borcu dolayısıyla hazariyenin devlet namına tahsili ve esnafın müdahalesinin önlenmesi ile muhallefattan bir zerre bile verilmemesi emredildi²⁴. Aslında müsadere sırasında bilinen genel bir eğilim olarak esnafın muhallefata müdahale tutumu yanında muhallefatın sayım ve yazımına memur edilen kişiler de muhallefatı olduğundan yüksek göstermek çabasıındaydılar. Bunun en başta gelen sebebi; görevlilerin aldıkları harç ve kalemiyelerin muhallefatın belli bir yüzdesi olarak hesaplanmasından dolayı kendi paylarına düşen miktarın artmasıydı. Devlet, bu durumdaki görevlileri ve yöneticileri emirlerle uyarılmıştı.

Abdurrahman Paşa'nın zapt edilen muhallefatının bir kısmının fûruhtu yani müzayede yöntemiyle satışı da önemlidir. Zira kaynakların yeniden dağılımı meselesi bir bakıma muhallefatın satışı anında gerçekleşiyordu. O halde satış yapıldığında satılanları kimlerin alabileceği meselesi müzayede miktarının tahsili açısından göz ardı edilemeyecek bir durumdu. Naklinde zorluk çekilen ve çok fazla değeri olmayan eşyaların satılacağı yönündeki emir²⁵ göz önünde bulundurulursa, bunları alabilecek olan kişilerin hem ayan ve eşraf gibi varlıklı hem de orta gelirli kişiler

²¹ TŞS, nr. 1892-78, s. 109 (20 Ş 1143).

²² TŞS, nr. 1892-78, s. 109.

²³ BOA, MAD, nr. 10323, s. 327 (20 N 1143/29 Mart 1731).

²⁴ TŞS, nr. 1895-81, s. 12 (17 Ra 1144/19 Eylül 1731).

²⁵ TŞS, nr. 1892-78, s. 109 (20 Ş 1143).

olacağı muhtemeldir. Nitekim belgeler bu yönde bize bazı isimleri sunmaktadır. Ancak bu isimler muhtemelen orta gelirli sınıfa ait olduğundan, müzayedede sonrası tahsilâtta yaşanan zorluklar yönünde zikredilmektedir. Mesela merhum valinin müzayedeye çıkarılan eşyasından bir kısmını alan Hatuniye Vakfı'nın Mütevellisi Veli Murteza'nın yardımcılarında Hortoloğlu Hüseyin ve kardeşi Serdar, aldıkları eşyaların ücretlerini vermekte muhalefet etmişlerdi. Buna binaen hapsedilmeleri ve zimmetlerindeki ücretlerin kendilerine ait mal ve eşyalarından tahsil olunması emredildi²⁶. Ayrıca Trabzon'da ağa vekili olan Lezgi Ali, Çorbacı ve Polat, müzayededen aldıkları eşyaların ücretlerini ödemekte muhalefet ettiklerinden, bu gibi hareketlerin diğer alıcılara da kötü örnek olacağı vurgulanarak gereken miktarın acilen tahsil olunması bildirildi²⁷. Bu emir üzerine Ali Ağa'da olan 270 kuruş hemen tahsil olundu²⁸. Bunların yanında isimleri zikredilmeyen bir grup esnafın müzayededen 7.000 kuruşluk eşya aldıkları ancak miktarı ödemedikleri anlaşılmaktadır. Bu durum karşısında, 7.000 kuruşun İran savaşları dolayısıyla Erzurum, Revan ve Gence taraflarına gönderilecek mühimmatın naklinde kullanılacak hayvanların ücretlerine verileceği vurgulanarak acele tahsil ve Ambar Emine Ömer'e teslim edilmesi emredilmiştir²⁹.

Muhallefatla ilgili hesaplar kapanmadan önce görevli kişilere belirli harçların ödenmesi gerekirdi. Aynı borçlar gibi bunlar da muhallefattan tahsil olunurdu. Bunların hesaplanmasındaki ölçü, muhallefatın toplam değeridir. Yani görevliler muhallefat gelirinden kendi harç paylarını alırlardı. Müzayedede sonucu valinin muhallefatından 9.790 kuruş 20 akçe gelir elde edilmişti. Bu gelirden ilk olarak Mütesellim Murteza Ağa; muhallefat için İstanbul'dan gelecek kapıcıbaşı Trabzon'a varana dek 47 günde valinin hayvanları ve sorguya çekilecek hazinedârı, gulâmları vs. etbânının masrafları karşılığında müzayededen aldığı 2.100 kuruşluk eşyadan 600 kuruşunu iade ve geri kalan 1.500 kuruşluk eşyayı da takas olarak tarafına almıştı. Valinin Karahisar'da olan 41 devesine 6,5 ayda yiyecekleri için

²⁶ BOA, Cevdet, Maliye, nr. 23772 (13 C 1143).

²⁷ TŞS, nr. 1893-79, s. 118-119 (14 Ş 1143/22 Şubat 1731).

²⁸ TŞS, nr. 1893-79, s. 141 (1144/1731-1732).

²⁹ TŞS, nr. 1894-80, s. 64 (4 C 1143/15 Aralık 1730).

deveciye hüccetle 305 kuruş verilmişti³⁰. Yine katır, at vs. hayvanlardan 6,5 ayda yiyecekleri için kapıcıbaşının masrafı olarak 505 kuruş ödenmişti. Kapıcıbaşıya ise Trabzon'a gelişinden şubat ayının sonuna dek yiyecek vs. masraf için 500 kuruş verilmişti. Mahkeme ve kapıcıbaşı tarafından kâtiplere 61 kuruş ödenmişti³¹. Kefenlenme, defin vs. levazım masrafı olarak da 200 kuruş ödeme yapılmıştı. Son olarak dellâliye ve hamaliye ücreti karşılığında 45.5 kuruş verilmişti. Görüldüğü üzere toplam gelirden gider alanı olarak 3.116,5 kuruş ödenmiş, geriye 6.673,5 kuruş 20 akçe kalmıştı³².

Mahkeme alacak-verecek hesaplarını kapattıktan ve gerekli harçları tahsil ettikten sonra geri kalan miktarı tespit eder ve ilgililer defterleri mühürleyip mahkemeye teslim ederdi. Bu sonuç merkeze duyurulur ve oradan gelecek emre göre hareket etmek üzere her şey muhafaza edilirdi. İncelediğimiz muhalledatta merkezin müsadere yönündeki emrine binaen müzayedede elde edilen gelirin seferde harcanmak üzere ambar eminine teslimi ve muhalledatın diğer kısımlarının İstanbul'a gönderilmesi bildirilmişti³³. Bu grup içerisinde valinin gulâmları vs. etbâi³⁴, eşyaları ve kitapları yer almaktadır. Eşyalarından bir kısmı Mehterhane'ye bazıları da Enderun'a gönderilmişti³⁵. Ayrıca Enderun hazinesine; bir adet Hint tabanı alâ murassa' altın kılıç ile bir adet 12 taşlı altın yollu ve iki altın yazı

³⁰ Bu miktar bir başka belgede 385 kuruş olarak kayıtlı olup, develerin biri öldüğünden 40 deve kaldığı belirtilmektedir. Bkz. BOA, D.BŞM.MHF (Bâb-ı Defterî Baş Muhasebe Kalemî Muhalledat Halifelîği), 27/132. Vali Abdurrahman Paşa ve Tebriz Defterdarı Müteveffâ Hasan Efendi'nin eşyalarına dair Kapıcıbaşı İbrahim Ağa tarafından gelen kâğıtların hulâsasını yansıtan bu belge üzerinde tarih kaydına rastlayamadık. Ancak Başbakanlık Osmanlı Arşiv çalışanları tarafından belgeye 1736-1737 (1148) kaydı konulmuştur.

³¹ Başka bir belgede bu rakam farklı kaydedilmiştir. Bu belgede İbrahim Paşa, Mehmed Kethüda vs.ler ile Abdurrahman Paşa'nın muhalledatından Sadr-ı Rum hazretleri ile muhalledat kâtiplerinin resimleri (vergileri) 1.892.411 akçe olarak hesaplanmıştır. Burada Abdurrahman Paşa muhalledatı için 311.365 akçe kaydı vardır. Yine bu kayıta resm için her 1.000 akçede 24 akçe olarak hesaplanması öngörüldü. Buna göre Abdurrahman Paşa'nın 311.365 akçelik resminden 7.472,76 akçe yani yaklaşık 62 kuruş 27 akçe kâtiplere verildi. Bkz. BOA, D.BŞM.MHF, 23/130 (1 C 1144/1 Aralık 1731).

³² TŞS, nr. 1892-78, s. 110 (20 Ş 1143).

³³ BOA, MAD, nr. 10323, s. 327 (27 N 1143).

³⁴ TŞS, nr. 1892-78, s. 109 (20 Ş 1143).

³⁵ BOA, D.BŞM.MHF, 23/51 (7 R 1144/9 Ekim 1731).

bendli taşıyla birlikte zırh da gönderilmişti³⁶. Ancak Vali, Arabgir Kazası Karabük Mahallesi'nde Murat'tan aldığı 7.900 kuruşa karşılık bir murrassa' altın kılıç rehin vermişti. Buna binaen Murat'ın talebi üzerine valinin Enderun hazinesindeki kılıcı kendisine verilmişti³⁷. Görüldüğü üzere vali borçlarına karşılık bazı eşyalarını rehin göstermiştir. Böylece 26,5 kıyye sim avânî, 3 mükemmel sim kemer raht, bir mükemmel sim haydârî raht ve 2 sim topuzu Van tüccarlarından Süha Grikor ve Ohen isimli zimmîlere rehin vermişti³⁸. Bu rehin verilen eşyaların bazıları için olduğu gibi valinin muhallefâtından aynî ödeme yapılmıştı. Ancak bazılarında da nakit verilerek eşyalar kurtarılmıştır. Meselâ 2 samur kürk, bir sincap kürk, 2 Bağdad abası, 3 yüzük ve 2 saat muhallefattan verilen nakitle rehinden kurtarılmış ve İstanbul'a gönderilmişti³⁹. Yukarıdaki örnekte çok değerli olan kılıcın rehin karşılığı aynî ödeme yapılmasının nedeni muhtemelen hazineden fazla miktarda nakit çıkışını önlemektir.

Valinin kitapları da Enderun'a gönderilmiştir. Bu kitapların tespitinde dikkat çeken bir husus vardır; o da kitapların tespiti ve zaptı için ayrı bir mübaşir gönderilmesidir. Daha önce Van muhafızı olan Mustafa Paşa'nın kapıcıbaşlarından İsmail, kitapların zaptı ile görevlendirildi⁴⁰. Böylece biri İbrahim Ağa diğeri de İsmail Ağa olmak üzere iki mübaşir muhallefâtın zaptı için görevlendirilmiştir. Bunlara alacak ve borçların tespitinde daha önce ifade edilen Karahisar-ı Şarkî müftüsünü de ekleyebiliriz. Bu durum muhallefâtın zaptına yönelik kriterlerle mübaşirlerin güven, bilgi ve ilgilerine yönelik görevlendirilmiş olmaları gerektiğini ortaya koymaktadır.

Müsadereye konu olan muhallefâtın zapt edilen grubu içerisinde hayvanlar da yer almaktadır. Valinin hayvan olarak Trabzon'da 18 katırı ve 7 beygiri bulunmaktaydı. Bunlardan 4 katır ve 2 beygir öldüğünden 14 katır ve 5 beygir zapt edilmiştir. Ancak valinin zevcesi olan Numan Paşa'nın kızı Rabia Hanım'ın bunları kendisi için istemesi üzerine katır-

³⁶ BOA, MAD, nr. 103223, s. 326 (Selh R 1143/11 Kasım 1730); BOA, D.BŞM.MHF, 23/140 (8 B 1144/6 Ocak 1732).

³⁷ MAD, nr. 10323, s. 326 (7 B 1144/5 Ocak 1732).

³⁸ BOA, D.BŞM.MHF, 19/25 (29 B 1141/28 Mart 1729).

³⁹ BOA, D.BŞM.MHF, 19/25 (29 B 1141).

⁴⁰ BOA, MAD, nr. 10323, s. 323 (29 L 1143/7 Mayıs 1731).

ların her biri 15, beygirlerin ise 2 kuruş hesaplanarak 220 kuruş müeccel mehir⁴¹ karşılığında valinin zevcesine verilmiştir⁴². Ayrıca Abdurrahman Paşa'nın, zevcesi Rabia Hanım'a müeccel mehir karşılığı vereceği 2.000 altının her biri 2,5 kuruş üzerinden 5.000 kuruş olarak tespit edilmiş ve 220 kuruşu yukarıda ifade edildiği şekilde ödenerek geriye 4780 kuruş kalmıştır. Bu miktarın 2.280 kuruşu da Kapıcıbaşı İbrahim Ağa'nın Trabzon'dan tahsil ettiği akçeden verilip geriye valinin zevcesine ödenmek için 2.500 kuruş kalmıştır⁴³. Öte yandan, yukarıda ifade edilen hayvanlardan başka Karahisar'da da 41 devesi vardır. Ancak Karahisar'daki develerden birisi ölüp geriye 40 devesi kalmıştır. Bu develerin 30 tanesi 40 kuruş, 10 tanesi de 10 kuruş üzerinden satılıp elde edilen 1.300 kuruş ile her çifti 24 akçeye satılan 796 çift sim rikabdan alınan 159 kuruş Hazine-i Amire'ye gönderilmişti⁴⁴.

Görüldüğü üzere Trabzon Valisi Vezir Abdurrahman Paşa'nın müsadere olunan muhallefatından; Trabzon'da müzayede olunan kısmının geliri bazı borçlara, resm-i kısmet olarak çeşitli görevlilere, müeccel mehirin bir kısmı karşılığında zevcesine ve sefer harcaması için ambar eminine verildi. Geri kalanlardan hayvanlarının geliri yine müeccel mehirin bir kısmı karşılığında zevcesine ve Hazine-i Amire'ye teslim

⁴¹ Mehir, erkeğin evlenirken karısına verdiği veya vermeyi taahhüt ettiği para veya sair bir mala denir. Mehir, ödeme zamanına göre muaccel veya müeccel olmak üzere ikiye ayrılır. Muaccel mehir evlilik anında peşin ödenen mehirdir. Ödenmesi sonraya bırakılan mehire de veresiye mehir anlamında müeccel mehir denmektedir. Müeccel mehir için bir ödeme zamanı belirlenmişse o zaman ödenir. Ancak bir vade belirtilmemişse mehirin vadesi boşanma anında veya erkeğin ölmesi durumunda gelmiş kabul edilir (M. Akif Aydın, "Aile Hayatı", *İlmihal*, İstanbul 1999, II, 217-219).

⁴² BOA, *MAD*, nr. 10323, s. 326 (27 R 1143).

⁴³ 'An-mehr-i mü'eccele-i Rabia Hanım zevce-i müteveffâ Abdurrahman Paşa Vali-i Trabzon der-sâbık kerîme-i merhûm Numan Paşa ki emvâl ve eşyâ-yı müteveffâ-yı müşârun-ileyh Abdurrahman Paşa berây-ı düyûn-i mîrî 'an-cânib-i mîrî zabt şude ve piş-ez-în bâ-mukâbele-i mehir-i müeccel-i müşârun-ileyhâ ber-bahâ-i esterân ve bârgirân-ı müşârun-ileyh in kadar meblağ edâ bûde ve kusûr-eş in kadar meblağ 'an-bahâ-i eşyâ-i müteveffâ-yı müşârun-ileyh 'an-cânib-i mîrî edâ istid'â-yı 'inâyet-gerde ve hâlâ gayr ez-dâde mukaddem in kadar meblağ 'an-bahâ-i eşyâ-i müteveffâ-yı müşârun-ileyh ki 'an-Âsitâne-i se'âdet âmed ve fûrûht ve hâsil-eş dâde fermûde el-vâkı' der-sene 1144 ve tezkire-i hazîne nevişte be-cihet-i 'arzuhal-i müşârun-ileyhâ ve der-kenâr ve i'lâm ... kadî-i İstanbul ve telhîs ve fermân-ı âli 10 C 1144 ve bâ-fermân-ı şerif. Bkz. BOA, *MAD*, nr. 10323, s. 326 (10 C 1144/10 Aralık 1731).

⁴⁴ BOA, D.BŞM.MHF, 27/132.

olundu. Etbâi, diğer eşyaları ve kitapları İstanbul'a gönderildi. Bunlar İstanbul'a gemilerle nakledilmiştir. Valinin etbânının sevki ve tayinatları için 320 kuruş verilmiştir⁴⁵. Merhum valinin diğer eşyaları ve kitapları ise 40 kuruşa Seyyid Ali Reis'in gemisiyle nakledilmiştir⁴⁶.

Muhallefatın Değerlendirilmesi

Vali Abdurrahman Paşa'ya ait tüm kalemlerin yer aldığı toplu muhalefat kaydına ulaşamadık. Bu nedenle muhalefat kayıtlarının çoğunlukla bir arada bulunduğu Şer'iyeciler ve Başmuhasebedekiler yanında diğer arşiv malzemesi de gözden geçirildi. Bu şekilde dağınık olan belgelerdeki veriler arasında kurulan korelasyon valinin muhalefatına dair net bilgileri ortaya çıkarmıştır. Bu açıdan muhalefatın değerlendirmesini yaparken kalemler olarak adlandırabileceğimiz grupları belgelerin bizi yönlendirmesine göre tasnif ettik. Bu tasnife yönelik oluşturulan ilk değerlendirme, gruplar arasındaki madde sayıları, miktarı ve toplamları göz önüne alınarak yapılmıştır⁴⁷. Buna göre; ilk grubu Trabzon'da müzayecisi yapılan maddeler oluşturmaktadır. İkinci grubu muhalefattan İstanbul'a gönderilenler ve üçüncü grubu da Enderun'a nakledilenler oluşturur. Bu grup içerisindeki kitaplar ayrı bir alt grup olarak incelenebilir. Yine bu grupta Enderun hazinesine aktarılan bazı mücevherat da alt grup olarak değerlendirilebilir. Dördüncü grup içerisinde muhalefattan Mehterhane'ye gönderilenler yer almaktadır. Beşinci grup içerisinde ise valinin hayvanları bulunmaktadır. Altıncı ve son grup olarak ifade edilebilecek muhalefatın alacak-verecek ve harçları, müsadere bahsinde değerlendirildiği için burada ayrıca zikredilmeyecektir.

⁴⁵ TŞS, nr. 1893-79, s. 128 (28 Z 1143/3 Temmuz 1731).

⁴⁶ 'An-navl-ı sefâyin-i Seyyid Ali Reis berây-ı tahmil-i eşyâ-i muhalefat-ı müteveffâ-yı Vezir Abdurrahman Paşa Vâli-i Trabzon ki eşyâ-i mezkûrîn 'an-Trabzon ilâ Asitâne-i se'âdet nakil ve teslim-i mehterhâne-i âmire şûde bûde el-vâkı' der-sene 1143 în kadar meblağ hazîne-i âmire dâde fermûde ... 'arzuhal-i Ali Reis ve i'lâm ... el-Hac İbrahim Ağa Emîn-i Gümrük-i İstanbul ve der-kenâr ve telhis ve fermân-ı âli 3 B sene 1143 ve bâ-fermân-ı şerif.

Sefine 1 kıt'a

Kuruş 40. [BOA, MAD, nr. 10323, s. 326 (6 B 1143/15 Ocak 1731)].

⁴⁷ Bu tür değerlendirme dışında aşağıda görüleceği gibi, bilhassa kültür tarihine dair çeşitli bilgilerin verilmesi açısından muhalefat listesi farklı eşya grupları içerisinde de incelenmiştir.

Yapılan bu tasnifte nakit ve gayr-i menkullere değinilmediği görülmektedir. Belgelerde bu kalemlere ilişkin bilgilerin olmayışı bunları tasnif dışı bırakmamıza neden olmuştur. Valilerin gelirleri, imdad-ı seferiyeleri ve hazariyeleri de göz önünde bulundurulmasına rağmen Abdurrahman Paşa'nın savaş masrafları vs. birçok giderleri dolayısıyla elinde nakit kalmadığı ve gayr-i menkul edinemediği muhtemeldir. Zaten seferlerden fırsat buldukça vilayette oturduğu konağının tamiri ve bakımı ile çeşitli harcamalarının şehir gelirleriyle karşılandığı göz önünde bulundurulursa, valinin nakit ve gayr-i menkul edinimine dair verilerin olmayışı daha bir anlam kazanır. Öte yandan valinin borçları dışında muhallefatinin satışı sonucu elde edilen gelirleri ve alacakları nakit kısmı oluşturmaktadır. Önceki bilgiler hatırlanacak olursa müzayededen 6.673,5 kuruş 20 akçe, kethüdasından 185.000 kuruş, şehirdeki bazı alacaklarından 24.324 kuruş, develeri ve sim rikab satışından 1459 kuruş olup toplam 217.456,5 kuruş alacağı yani nakdi vardır. Ancak kethüdasının kendisine olan borcuna karşılık malı müsadere edileceğinden ne kadarının nakit, ne kadarının aynî olarak tahsil olunacağı belli değildir. Bu nakit gurubuna daha önce değinilmeyen gelirler de eklenebilir. Bunlardan bir miktarını valinin cevâhir kuşak, bilezik, saat, küpe, inci, anber vs.nin 5.525 kuruşluk kıymeti oluşturur⁴⁸. Diğer miktar ise müzayede listesinde belirtilmeyen bazı maddelerin satışından elde dılmıştır. Buna göre hamam döşemesi 25; 310 çift sim matara 62; 835 çift sim rikab 139; Bağdâdî kesmesi 62,5 ve yine küçük Bağdâdî kesmesi 35 kuruş olup toplam 323,5 kuruş elde edilmiştir. Ancak bu miktar, müzayede sonucu elde edilen 3.127,5 kuruşluk bir kısım gelir ile birlikte 3.451 kuruş olup, İbrahim Ağa'nın 239,5 kuruşluk masrafı⁴⁹ dışında geri kalan miktar Ambar Emîni Halil'e teslim olunmuştur⁵⁰.

Muhallefatın eşya olarak en önemli kısmını birinci grup olarak da nitelendirdiğimiz müzayedesini yapılanlar oluşturmaktadır. Bu grup giyim eşyası, silah, mutfak ve kilere ait malzeme yanında kap-kacak, bazı bakır eşyaları ile birkaç hayvanı da içermektedir. Ek 1 kısmında belgedeki sıralarına göre ayrıntılı dökümünü verdiğimiz bu maddeler bir dereceye kadar

⁴⁸ BOA, D.BŞM.MHF, 19/25 (29 B 1141).

⁴⁹ İbrahim Ağa'nın bu masrafında 200 kuruş İstanbul'a giden adamlarına, 39,5 kuruş da kubur sandukası ücretine verildi (BOA, D.BŞM.MHF, 27/132).

⁵⁰ BOA, D.BŞM.MHF, 27/132.

kendileri arasında gruplara ayrılmıştır. Mesela giyim eşyaları, basmalar, kaplar, silahlar peş peşe gelmekte ve bir grup oluşturmaktadırlar. Ancak bu gruplandırmaya uymayan şeyler de bulunmaktadır. Nitekim daha önce yazılan bir grupta ilgili eşyaya birkaç madde sonra tekrar rastlanılmıştır. Maddeler müzayede edildiğinden miktar ve fiyatları bunların yanında belirtilmiştir. Bu maddeler içerisinde en ucuzu bir kuruş ile köhne çinilik, miktar olarak düşünülürse en pahalıyı da 476 kuruş ile iki adet vaşak kürk oluşturmaktadır. Bazı maddeler eşyanın tarifini de vermektedir. Örneğin bir giysinin ne renkte olduğu, neden yapıldığı, kürkün cinsi yazılmaktadır. Öte yandan maddelerin bazıları da kısa kesilmiştir. Listede kullanılan ölçü birimleri çoğunlukla adet olmak üzere çift, kıyye ve kumaşlar için de top adetleri zikredilmektedir. Yine özellikle çukalarda muhtemelen bir top kumaştan kesilen parça karşılığı olarak “kesme” tabirine de rastlanılmıştır. Ayrıca yine çukalarda sıkça geçen uzunluk birimi olan “zira” da listede yer almaktadır. Bu grup içerisinde bir alt sınıflandırmaya gidersek; mutfak eşyası, kumaş ve örtüler, yastık ve minderler, halı ve kilimler, silahlar, hayvanlar ve çeşitli kapları içeren bir tasnif oluşturulabilir. Bunların açık dökümleri Ek 1’de verildiği için burada ayrıca zikredilmeyeceklerdir. Diğer yandan Şer’iye Sicilinde yer alan bu müzayede listesindeki bazı maddelerin silik oluşu, bu grup üzerindeki değerlendirmemizi kısıtlamakta ve bu bilgilerle yetinmemizi gerektirmektedir⁵¹.

İkinci grup olarak nitelenen ve muhalledattan Kapıcıbaşı İbrahim Ağa’nın yardımıyla İstanbul’a gelenler içerisinde bulunan eşyalar da önemli yer tutmaktadır. Bu grup içerisindeki çoğunluğu, silahlar ve valiye ait eşyalar oluşturmaktadır. Bunlar arasında tüfekler, hançerler, zırh, eyalet mührü bulunmaktadır. Liste içerisinde yine valiye ait şahsî ev eşyaları da vardır. Bunlar içerisinde de tarak, sim tespih, sim saat, nargile, eldiven yer alır. Ayrıca listenin en başında sim zarf içerisinde Kur’an yer almaktadır. Çalışmanın sonunda Ek 2’de ayrıntılı dökümünü verdiğimiz bu maddelerin kayıtlarda sadece miktarları bulunmaktadır. Bu miktarların ölçü birimleri de adet, kıta, takım ve dirhem olarak ifade edilmiştir. Bu maddeler listede dağınık olarak bulunmakla beraber bazılarının renkleri, cinsleri ve özellikleri belirtilmektedir. Özellikle hançerler ve nargileler

⁵¹ Bu açıdan Ek 1’de silik olan yerler üç nokta (...) konularak geçilmiş, okunamayan maddelere de soru işareti (?) konulmuştur.

üzerindeki ayrıntılı mücevherat bilgileri dikkat çekmektedir. Bazı maddeler de sadece ismi ve miktarı belirtilerek geçilmektedir⁵². Bu gruptaki listede Enderun'a ve Mehterhane'ye teslim edilenler de bulunmaktadır.

Enderun'a teslim edilenler muhalefat içerisinde üçüncü grubu teşkil etmektedir. Bu listenin başında bir önceki grupta olduğu gibi bir adet Kur'an yer almaktadır. Liste süslü ve değerli mücevherat, silah, kitap ve eşyalardan oluşmaktadır⁵³. Bu gruba ait maddelerde de sadece miktar belirtilmiştir. Ek 3'te ayrıntılı bir şekilde belirtilen listedeki maddelerin pahalı ve değerli oldukları yakut, altın ve sim ile kaplı olmalarından anlaşılmaktadır. Aynı grup içerisinde bir alt grup olarak zikredilecek madde kitaplardır. 223 cilt olan kitapların 103 cildi Farsça, 120 cildi ise Arapça'dır. Bu kitaplar valinin okumaya eğilimli, bilgili ve kültürlü bir kişi olduğunu göstermektedir. Kitaplar genel olarak dinî, fikhî, tarihî, edebî, tıbbî ve ilmî konuları içermektedir. Çoğu dinî olan kitaplardan ancak birkaç tanesi tarihle ilgilidir. Bunlar da Timur ve Acem tarihleri hakkında bilgi vermektedir. Kitaplar arasında bazı mecmualar, sözlükler, şerhler ve Arapça dil bilgileri de mevcuttur. Ayrıca tasavvufa yönelik kitapların varlığı valinin bu yöndeki eğilimlerini de göstermektedir. Son olarak eserler arasında bazı âlimlerin biyografilerine de rastlamaktayız.

Bu alt grup yanında yine Maliyeden Müdevver Defterleri arasında tespit ettiğimiz iki değerli mücevher niteliğindeki silah bu grupta ikinci alt tasnifi oluşturabilir⁵⁴. Silahlardan biri bir adet Hint tabanî âlâ murassa' altın kılıç olup diğeri yine bir adet 12 taşlı altın yollu iki altın yazı bendli taşıyla birlikte zırh idi. Ancak kılıç daha önce ifade edildiği üzere valinin borcuna karşılık Enderun hazinesinden alacaklıya verildi.

Abdurrahman Paşa muhalefatından Mehterhane'ye teslim edilenler dördüncü grubu oluşturmaktadır. Bunlar 4 madde olup sadece çadırlarla alakalıdır. Eşyalar içerisinde; bir kıta 18 hazineli içi sürh şemse ve

⁵² BOA, D.BŞM.MHF, 23/140 (8 B 1144/6 Ocak 1732); 23/49 (7 R 1144/9 Ekim 1731). Baş muhasebeye ait muhalefat kayıtlarında bulduğumuz bu belgede muhalefattan Enderun-ı Hümayun ve Mehterhane'ye teslim edilen maddeler de vardır. Bkz. BOA, D.BŞM.MHF, 23/51 (7 R 1144).

⁵³ BOA, D.BŞM.MHF, 23/48 (7 R 1144).

⁵⁴ BOA, MAD, nr. 10323, s. 326 (Selh R 1143).

mihrablı münakkaş müsta'mel iki direkli çerçe ve muşamma⁵⁵, bir kıta 12 hazine içi sürh sâde, dışı zengâr köhne çadır, bir kıta 9 hazine yalın kat zengâr köhne çadır ve muşamma ile bir kıta da kırmızı tepeli köhne çeşme vardı⁵⁶. Valinin sefer ve tören malzemelerinden olduğu anlaşılan eşyalar yine sefer ve törenlerde kullanılmak üzere Mehterhane'ye teslim edildiler.

Muhallefatın son grubunda valinin hayvanlarını değerlendirebiliriz. Valinin 18 katırı ve 7 beygiri mevcutken bunlardan 4 katır ve 2 beygir müsadere sonrasında ölmüştür. Geriye kalan 14 katır ve 5 beygirin, valinin zevcesinin talebi üzerine müeccel mehirin bir kısmı olarak verildiği daha önce belirtilmişti. Bunların yanında müzayede olunan 8 beygiri ve Karahisar'da 40 devesi olduğunu da daha önce ifade etmiştik. Neticede, kaydedildikleri belgeler açısından dağınık olan valinin muhallefatı çeşitli tasniflere ait belgelerden araştırılarak ortaya çıkarılmış ve belgelerde buldukları sisteme göre tasnif edilerek bir ön değerlendirmeye tabi tutulmuştur.

Muhallefatın tümüne yönelik yapılacak değerlendirme iktisadî, içtimâî ve kültürel tarih açısından değerli bilgileri yansıtır. Eşyaların fiyatlarını göz önünde bulundurarak dönemin fiyat tarihine ilişkin bazı tespitlerde bulunulabilir. Ancak bilinmesi gerekir ki; listemizde görülen fiyatlar ile herhangi bir malın piyasa satış fiyatı arasında farklılıklar olabilir. Yani bu fiyatlar narh listeleri gibi gerçek piyasa fiyatlarını yansıtmaz. Nitekim listede hayvanlar için verilen fiyatlar ele alınırsa, bunların yaşına mı, cinsine mi, neye göre belli oldukları bilinmediğinden fiyat yönünden bir tahlile gitmek sakıncalı sonuçlar verebilir. Bu nedenle okuyucuyu doğrudan listelere yönlendirmek faydalı olacaktır. Ancak öte yandan bir malın cinsi, miktarı ve özellikleri belirtildikten sonra ortaya çıkan satış fiyatı, piyasa fiyatına yakın olabilir. Bu hususta bazı eşyaları gruplandırmaya gidersek, fiyatlar hakkında genel olarak aşağıdaki bilgilere ulaşabiliriz. Bilhassa müzayede üzerinden yapılabilecek bir incelemede bu sahanın önemli bir kesimini oluşturan giyecekler yaklaşık 2.300 kuruşla birinci

⁵⁵ Bu madde bir başka belgede "derûnu sürh şemse ve mercanlı münakkaş ve müsta'mel zengârî çerçe ma'a muşamma" olarak geçmektedir [BOA, MAD, nr. 10323, s. 327 (3 Ca 1144/3 Kasım 1731)].

⁵⁶ BOA, D.BŞM.MHF, 23/51 (9 R 1144/11 Ekim 1731); 23/50 (9 R 1144).

sırayı almaktadır. Bunlar içerisinde kaftan ve kürklerin bol ve pahalı oldukları görülmektedir. Listede 18 kalem olarak yer alıp miktarca fazla olan silahlar yaklaşık 1.500 kuruş ile ikinci sırayı alır. Bu fiyatın sadece 850 kuruşunu ise tüfekler oluşturmaktadır. Müzayede listesinde üçüncü sırayı 1.200 kuruş ile kumaş ve örtüler oluşturur. Bu üç genel grup dışında kalanlar ise fazla bir yekûn oluşturmadığından ekteki tablolardan daha geniş bilgilerle takip edilebilir.

Yukarıdaki açıklamalarımıza binaen iktisat tarihine ilişkin asıl noktayı, kredi ilişkilerini gösteren borçlar hususu ve belki de ticaretle ilgili bazı bilgiler oluşturur. Valinin giyecek ve şahsî eşyalarına ait bilgiler, Trabzon'daki iç ve dış ticaret hakkındaki bazı noktaların açıklanmasına imkân sağlayabilir. Mesela kalembeg tespihi yanında laden ve telâtin gibi maddelerin Trabzon'a dışarıdan geldiği malumdur. Çünkü bunların ana maddeleri veya bizatihi kendileri Rusya, Girit ve Hint Okyanusu'nda bir ada olan Kalembeg'den gelmekteydi. Fakat valinin seferler dolayısıyla çeşitli bölgelerde görev alması ve görevi sırasında kendisine bazı hediyelerin verilmesi bu maddeleri bu yoldan da temin edebileceğini akla getirebilir. Burada akla gelebilecek olan bir diğer husus da; valinin bu eşyaları veya bazılarını daha önce görev yaptığı bölgelerden temin etmiş olabileceğidir. Her ne kadar durum böyle olsa da; iki yıldan fazla Trabzon'da vali oluşu ve muhalledatındaki eşyaların çokluğu ile özellikleri, Fransız ve İngiliz çukaları ile Mısır sarısı gibi bazılarının ticarî mal olarak Trabzon piyasasına girdiğini göstermektedir. Kredi ilişkileri açısından ise valinin 24.324 kuruş alacağı bu sistemin oldukça yaygın kullanıldığını gösterir. Gerçi bu miktarın büyük bir çoğunluğu "resen-i ihlamur", yani bir tür halat ücreti olarak tespit edilmiştir. Fakat bunların yanında vali, muhtemelen sermaye amaçlı olarak Balı Beyzade Hüseyin Bey ile İbrahim Ağa'ya 1.050 kuruş vermiştir. Ayrıca gerek askerî gerekse sivil halktan çeşitli kişilere küçük oranlarda borç verdiği de görülmektedir. Bu yönde çeşitli kazalarda bulunan şahıslardan alacağı 2.299 kuruş ve bilhassa müsadere hususunda belirtildiği üzere toplam 112.694,5 kuruş borcu kredi ilişkilerini açıkça teyit etmektedir.

Muhallefata ilişkin içtimâî alandaki tespitlerimiz kısa da olsa valinin sosyal konumunu ortaya koymakta ve kültürel tarihe ilişkin bilgilere de işaret etmektedir. Özellikle giyecek bakımından zengin olan muhalledat, bir nebze de olsa halkın giyindiği ve kullandığı eşyalar hakkında net bul-

guları ortaya çıkarmaktadır. Ayrıca bu eşyalar, valinin hayat tarzı açısından bazı değerlendirmelerin yapılmasına da imkân tanımıştır. Vali çeşitli cephelerde görevlendirilmiş olsa bile, bu hususun onun hayat standardını değiştirmedigini göstermiştir. O, toplumun sosyal kesiminde bulunduğu konumunu muhafaza etmiştir. Nitekim evindeki eşyaların hemen hemen tümü kullanılabilir türde iyi muhafaza edilmiş ve bazıları yeni alınmış olup, oldukça da değerlidirler. Bunların arasında sadece müzayede listesinde bile değerleri yaklaşık 300 kuruşu bulan İngiliz, Londra, Fransız ve çeşitli özellikleri havi çukaları, yaklaşık 2300 kuruşu tutan giyecekleri içerisinde çeşitli özelliklere sahip kürk, kaftan, kuşak, gömlek, pantolon ve diğer giyim eşyaları vardır. 8-10 çeşit kürkünün çoğu 50 kuruştan fazladır. Bilhassa 105,5 kuruş değerindeki bir samur kürk oldukça kaliteli olmalıdır. Vali, muhtemelen kuzeyden Trabzon'a gelip Tatarların bir çeşit giysisi olan, mavi bir kontuşa da sahiptir. Valinin günlük giysilerininin 190 kuruşluk bir kısmı gömlek, pantolon ve onu bağlamak için gerekli olan uçkur olup, tümü yeni idi. Ayrıca 47,5 kuruş ferace⁵⁷ ve 30 kuruşluk dolama-sıyla⁵⁸ ilmî sınıfa ait olduğu düşünülebilir. Ancak valinin hem görevi hem de "Paşa" unvanı dolayısıyla askerî sınıfa dahil olduğu açıkça belli olduğundan, bu eşyaları ulemadan birine hediye vermek için almış olabileceği de muhtemeldir. Aynı şekilde ince softan hafif dar üstlük elbise olan 4 kerrakesi de bunu göstermektedir. Tabii hepsi bu değildi. Valinin muhallefâtından sadece müzayede listesinde 250 çeşidi aşkın madde vardı. Bunların tümünün izahı hem gereksiz hem de imkânsız olduğundan aşağıda birkaç gruba daha değinilerek valinin yaşamı ve malî durumu hakkında fikir verilecektir.

Vali Abdurrahman Paşa'nın evinde küçük bir Acem halısı yanında birçok yastık çeşidi, yorgan ve döşek veya döşeme olarak geçen yatak mevcuttur. Bunların içerisinde 21 kuruşa 6 kadife yastığı ve 3 tane kullanılabilir Sakız hatayisi yorganı bulunmaktadır. Aynı şekilde zevcesi için de yatak takımı düşünülürse, evinin yatak takımı açısından zengin olduğu

⁵⁷ Feraceyi kadınlar giyerdi. Erkeklerden sadece ilmiye sınıfına mensup olanlar ferace giyerlerdi. Bu kıyafet bilhassa resmi günlerde giyilirdi (M. Z. Pakalın, *a.g.e.*, I, 601-602).

⁵⁸ Dolama, kadın ve erkekler arasında giyilen cübbemsi bir elbisedir. Ancak ilmiye sınıfında gelişigüzel sarılan sarığa da dolama denilmektedir (M. Z. Pakalın, *a.g.e.*, I, 470-471).

söylenilebilir. Gece yatarken haşereden korunması için bir sinekliğe, yine gece veya gündüz terlediğinde terini alması için bir arakçine de sahiptir. Bunların yanında valinin “Hacı” lâkabı olmamasına rağmen 5 Cezayir ihramına sahip oluşu onun ya hacı olduğuna ya da hacca gitmek niyetinde bulunduğu dair kanaatleri ortaya koyabilir.

Valinin giysileri ve diğer eşyaları, mütevazı bir paşa eşyasını andırıyor. Ancak sahip olduğu bazı eşyaları bulunduğu rütbe ve makama uygunluk da göstermektedir. Bu yönde hayvanları için 708,5 kuruş değerinde 10 tane kaliteli Van yapımı ince mükemmel başlık ve zincirden gem yanında, çifti 40 kuruşa olan yaldızlı sim büyükçe at koşum takımı olması bile bu durumun bir göstergesidir. Ayrıca 11 adet kadife kınlı sim gaddaresi ve 3.600 dirhemi aşkın sim ile 9 adet sim tarağı da aynı şeyi teyit etmektedir. Bulduğu mevki ile eşyalarının uygunluğunu muhallefatından İstanbul’a giden maddeler içerisinde de net olarak görmekteyiz. Bunlar arasında kâse içinde anber ve torbalarda öd ağacı bulunmaktadır. Yine birçoğu simli olan silahları yanında altın ve yakut eşyalarına da rastlanılmaktadır. Bilhassa hançerler dikkat çekmektedir. Som balık dişi kabzalı ve kabza ile kılıfında 9 adet zümrüt taşı bulunan hançer oldukça değerlidir. Bunlar içinde Enderun’a gönderilen bir altın kılıç ile altın yazı bendli taşlı zırhı da oldukça pahalı ve değerli olan eşyalarındandır. Aslında bu derece değerli eşyalar sıradan her valide olamayacağından, meslektaşları arasında önemli bir yere sahip olduğu aşikârdır. Zaten vezir rütbeli oluşu ve belki de daha önemlisi Köprülüzade ailesinin bir ferdi oluşunun da bunda bir etkisi olduğu söylenilebilir.

Yukarıda ifade edilenler yanında valinin kültürlü ve okumaya meraklı bir kişi olduğunu da görmekteyiz. Muhallefatından Enderun’a teslim olunan 223 cilt kitabı bunun açık bir kanıtıdır. Kitaplarının dil bakımından eşit dağılımı Farsça ve Arapçayı iyi bildiğini gösterebilir. Aslında bu hususun net olduğunu tam olarak söyleyemeyiz. Çünkü sahip olduğu kitapların tamamını okuyup-okumadığını bilemiyoruz. Her ne kadar bu aşamada böyle bir tespitimiz yoksa da, valinin kitap toplaması ve buldurması bir ayrıcalık olduğu gibi, sahip olduğu kitapların konuları bir dereceye kadar onun eğilim ve ilgisini de ortaya koymaktadır. Bu noktaya daha önce değinildiğinden kısaca valinin ilim alanında tarihî, edebî ve tıbbî konulara, dinî alanda ise İslam hukuku ile tasavvufa ilgisi olduğu söylenilebilir. Öte yandan tarih kitapları içerisinde İran tarihine yönelik

kitapların çokluğu, bölgeye yakın olması itibarıyla bunları rahatlıkla temin edebildiğini ve İran hakkında bilgi sahibi olma isteğini de göstermektedir. Gerçi bu husus; İran sınırına yakın vilayetlerdeki valilerin bölgeyi tarihî geçmişiyle çok iyi bilmesi gerektiği düşüncesini, yani bir başka ifade ile bu bölgenin uzmanı olan kişilerin İran sınırına yakın stratejik vilayetlere vali tayin olunabileceğini akla getirmektedir.

Muhallefatın kültür tarihi ile olan ilişkisine yukarıdaki açıklamalarda da değinilmiştir. Ancak muhallefatın gruplara ayrılması sonucu maddelerin gruplar içerisindeki dağılımı onların kullanım alanlarını belirlemesi dolayısıyla kültürel değerlendirmeleri daha net bir şekilde ortaya koyar. Bu noktayla çok bağlantılı olmayan hayvanlarla ilgili maddeler dışında, ancak hayvan takımları dahil olmak üzere bir gruplandırmaya gidersek; burada giyecekleri, mutfak eşyası, kumaş ve örtüler, oturma ve yatak takımları, silahlar ve şahsî eşyalar yanında çadırları görebiliriz. Şahsî eşyalar bahsinde yukarıda belirgin bir gruba dahil edemediğimiz maddeler burada sıralanabilir. Dürbün, hamam rahtı (içerisinde yatak olarak kullanılan bir döşeme, 7 yastık, oturmak için iki mak'ad ve 3 seccade olan 13 adet raht 25 kuruş idi), eski zurnalar, saat (sim ve kirişsiz olmak üzere), şamdan (küçük ve piringten yapılmıştır) ve tespihleri bunlar arasında yer almaktadır. Bunların yanında belki de daha bariz olanları gümüşten devatı ve biri sarı yakut, diğeri de Yemenî altın olan iki hâtemdir. Vali, mürekkep ve kalem kutusu olan devatı muhtemelen belinde, mühür ve kaşe özelliği taşıyan hâtemlerini ise parmağında taşımaktadır. Ayrıca yine önemli bir şahsî eşyası veya valilere ait olan 45 kuruş değerindeki sim eyalet mührü de bu grupta değerlendirilmekle birlikte İstanbul'a gönderilmiştir. Valinin muhallefatındaki maddeleri açıklamak üzere ek kısmına koyduğumuz sözlük onların ne oldukları ve nerede kullanıldıkları hakkında bilgi vermektedir.

Valinin oldukça fazla olan giyecekleri içerisinde kürklerini, kaftanlarını, ferace, dolama, cübbe, kavuk, kerrake, gömlek, pantolon, uçkur, kuşak, mintan, gecelik için entari, sarık vs. çeşitli maddeleri görebiliriz. Bunların tümü kullanılabilir ve bilhassa kürkler farklı özellikleri dolayısıyla oldukça çeşitlidir. Geremsûde kaplı kürklerden güvezî ve kontuş çukaya kaplı kürklere kadar birçok kürk listede mevcuttur. Kumaş ve örtüler cinsinden en fazla çukalar ve bunlardan kesme olarak ifade edilenler yanında peşkirler, eşarplar ve bohçalar göze çarpar. Bu grupta çu-

kalar İngiliz, Fransız kaynaklı ve çeşitli özelliklere sahip ve değerli olup kaliteli giysiler yapımında kullanılabilecek durumdadırlar. Yine İngiliz çuka üzerine çok ince bir nakışla işlenmiş haseler de bu gruptaki önemli maddeler arasındadır. Ayrıca burada Musul sarısı gibi kaliteli bezleri de görebiliriz. Yastık ve minderlerin bazıları ise kadife ve çarşaf gibi bir yüzle kaplı olup, küçük bir Acem halısı da bu gruba renk katmaktadır.

Valinin muhallefatında mutfak eşyaları ve hayvan takımları da ayrı bir yer tutar. Hele liste mutfak eşyaları açısından oldukça zengindir. Kâse, tabak, taslar, ibrikler, kahve ibrikleri, kahve altı tabakları, iskemleler (demir ve sedef-kâri) yanında oldukça fazla miktarda bakır kaplara da rastlanmaktadır. Taslar belki mutfak malzemesi olarak kullanılıyordu ama, muhallefatin verdiği bilgiler içerisinde bunlara sim konulduğu da görülmektedir. Bu sayılan maddelerin tümü kullanılabilir durumdadır. Yine bunlar arasında 16 tane Acem porseleni kâse ve tabak yanında 15 tane sertas olarak da geçen büyük taslar ve muhtemelen çorbalık ile hoşaf türü içecekler için kullanılan 6 tane küçük kâse önemli bir yere sahiptir. Gerek mum olsun, gerekse normal veya meşin sofrası olsun, bazıları gümüş işlemeli olup mutfağın baş köşesinde yer almaktadır. Mutfak eşyası arasında son olarak yemek sırasında öne serilen makramalar yani çevre veya mendiller ile listede yemek malası olarak geçen bir eşya yer alır. Yemek malası ise büyük bir ihtimalle yemek yapımı ve karıştırılmasında kullanılan bir alettir. Mutfak eşyaları yanında hayvan takımlarını da kültür tarihi açısından ayrı bir grup olarak değerlendirebiliriz. Bunlar içerisinde dizginlerden, başlık, bağlık, rişme ve rahtlara kadar çeşitli malzeme listede yer almaktadır. Bazıları yeni olup hemen hemen hepsi mükemmel işlenmiş, kullanılabilir durumdadır. Zincirden gem olan rişme ile başlık, Van işi olup mükemmel bir incelikte yapılmıştır. Bir adet akıncı atı takımı olan raht 105 kuruşluk fiyatından anlaşılacağı üzere oldukça değerli olup, yine Van yapımı olmakla beraber gümüşle mükemmel bir şekilde işlenmiştir. Bu grupta son olarak dikkati çeken at gömleğidir. Vali, eyerin altına konularak atların üzerine serilen bu gömlekten 7 taneye sahiptir.

Valinin muhallefatında kültür tarihine ilişkin son olarak belirtilmesi gereken onun silahları ve çadırlarıdır. Silahları içerisinde bilhassa tüfekleri ve hançerleri çoğunluktadır. Valinin askerî yönü göz önünde bulundurulursa sahip olduğu kapı halkının da ihtiyaçlarını temin etmesi bakımından oldukça fazla silaha sahip olması doğaldır. Ancak değerli taşlarla

süslü hançerleri, altın kılıçları ve altın taşlarla süslü zırhı onun ayrıcalığını ortaya koymaktadır. Tüfeklerinden çoğu pirinç bilezikli ve sim bileziklidir. Valinin tabanca türünden kabzası sim işlemeli olan 10 tane de piştovu vardır. Tüfekler içerisinde İstanbul'a gönderilen ve muhtemelen yapıldığı yer ismiyle adlandırılan Osmanî ve Galata tüfekleri de yer almaktadır. Bunların yanında silahlar grubunda teberler, topuz ve gaddareler olduğu gibi birkaç tane ok ve yay da bulunmaktadır. Ancak bir adet mermer şahî topu valinin silah birikimi ve çeşidi açısından dikkat çeken bir husustur. Aslında silahlar kısmına bir askerin kalkan, matara, keçe vs. her ihtiyacı muhallefât listesi ölçüsünde dahil edilebilir. Ancak bunlar ekler kısmındaki tablolarda da belirtilmiştir.

Valiye Mehterhane'den verilip muhallefât listesinde yer alan ve çoğunlukla sefer zamanlarında kullandığı çadır ve takımları ile belki de onlarla birlikte değerlendirilebilecek çelenk, tuğ ve sancakları da oldukça dikkat çekicidir. Çadırlar önce de ifade edildiği gibi 4 tane olup, 9 hazine yani bölümden 18 hazineliye kadar bulunmaktadırlar. Çadırlar, tuvalet ve sokak gibi çeşitli kısımları da içermektedir. Bunların birçoğu çeşitli renklerde mihrap ve güneş işlemeli olup tümü kullanılabilir durumdadır. Bunların yanında tuğ, sancak gibi diğer maddeler sim ve yaldızlı olup, hemen hemen hepsi İstanbul'a gönderilmiştir. Neticede denilebilir ki; muhallefata yönelik her madde değerlendirilemeyeceğinden bu noktada valinin muhallefâtındaki maddelerin ne oldukları ve nerede kullanıldıkları hakkında bilgi vermek üzere ek kısmına konulan sözlük oldukça yardımcı sağlamaktadır.

Muhallefatın Kaynak Olduğu Yerler

Devlet tarafından zapt yani müsadere olunan muhallefâtın gelirleri çeşitli giderlerin karşılanmasında kullanılırdı. Bu hususa malî açıdan bakılınca; müsadereenin, Osmanlı hazinesine gelir sağlamada önemli bir uygulama olduğu görülür. Hakikaten, bazen merkezin muhallefât gelirlerinden çok şey umduğu ve hatta birçok acil ve önemli masraflarını bu gelirlerle karşıladığı bilinmektedir. Ancak bu gelirlerin Osmanlı bütçelerine katkılarının ne olduğu tam tespit edilememiştir. Yine muhallefât gelirlerinin düzensiz bir kalem oluşları yanında, bunların hangi birime ait oldukları da net olarak belli değildir. Nitekim muhallefattan sağlanan gelirlerin bir kısmı Enderun hazinesine dahil edilirken, bir kısmı da doğ-

rudan Hazine-i Amire'ye gitmektedir. Ancak incelenilen örneğe göre müzayedede sonucu vs. yolla ele geçirilen nakit gelirler Hazine-i Amire'ye aktarılırken, mücevherat vs. değerli eşyaların Enderun'a dahil edildiği ve hatta çadırların da ayrı bir birim olarak Mehterhane'ye teslim edildiği anlaşılmaktadır.

XVII. yüzyılda uzun süren savaşlar ve bu savaşların meydana getirdiği malî krizleri en aza indirmek yanında bilhassa başarısız 1683 Viyana Kuşatması sonrası ve XVIII. yüzyılın ilk yarısındaki savaşlar dolayısıyla hazineden ödeme yapılan bazı giderlere muhalefat gelirlerinden kaynak oluşturmak için müsadere uygulamalarına sıklıkla başvurulmakta idi⁵⁹. Müsadere yoluyla ele geçirilen muhalefattaki sefer mühimmatına ilişkin eşyalar ya öncelikle devlet tarafında alınır ya da hazinenin nakde ihtiyacı olduğu zamanlarda peşin ödeme karşılığı mirasçılara bırakılırdı. Tabii ki bu uygulama mirasçılarının mevcudiyeti ve alım güçlerine göre gerçekleştirilirdi. Valinin muhalefatı için böyle bir uygulama yapılmamış, ancak bazı eşyalarının müzayedesinden elde edilen gelir ile alacakları hazineye aktarılmıştır.

Malî kaynak açısından valinin muhalefatının bir kısmı Enderun hazinesine, bir kısmı Mehterhane'ye, bir kısmı da nakit olarak Hazine-i Amire'ye teslim olunmuştur. Enderun ve Mehterhane'ye teslim edilenler hakkında daha önce bilgi verildiği için bunlar burada ayrıca ele alınmayacaktır. Ancak bu bahisle ilgili olması açısından Mehterhane'ye geri gönderilenlerin yine seferlerde kullanıldığı, hazinenin nakit sıkıntısı halinde Enderun Hazinesi'ne başvurulması durumunda buradaki mevcuttan istifade edildiği söylenilebilir. Öte yandan merhum valinin nakdinin Hazine-i Amire'ye teslim edilmesi gerektiği belgelerde emredilmektedir. Bu yönde valinin muhalefatından çeşitli masrafları gösteren bir belge, Karahisar'daki develeri ile 796 çift sim rikabının satışından elde edilen 1.459 kuruşluk gelirin hazineye teslim edildiğini belirtir⁶⁰. Ancak farklı bir belgede, muhalefattan elde edilen akçelerin sefer masraflarına harcanmak

⁵⁹ XVIII. yüzyılın ilk yarısında 1723-1746 İran Savaşları dolayısıyla Trabzon'dan sağlanan muhalefat kaynakları için bkz. Temel Öztürk, *İki Savaş Döneminde Trabzon (1680-1690/1723-1746)*, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul 2004, s. 259-263.

⁶⁰ BOA, D.BŞM.MHF, 27/132.

üzere Trabzon Ambar Emini el-Hac Halil'e teslim edilmesi bildirilmektedir⁶¹. Haliyle böyle bir durum Hazine-i Amire defterlerine kaydedilmekteydi. Bu yönde Erzurum, Revan ve Gence taraflarına nakledilecek mühimmatın davar ücretleri için muhalledattan 7.000 kuruşun Ambar Emini Ömer'e teslim edilmesi Kapıcıbaşı İbrahim Ağa'ya emredilmektedir⁶². Bir başka kayıta muhtemelen 7.000 kuruşun diğer bir kısmı olan 4.500 kuruşun sefer masrafı için Kapıcıbaşı İbrahim Ağa tarafından Ambar Emini Ömer'e verildiği bildirilmektedir⁶³. Yine aynı kayıta Abdurrahman Paşa'nın muhalledatından Ambar Emini el-Hac Halil Efendi'ye İbrahim Ağa tarafından 3.127,5 kuruşun sefer masrafı olarak verildiği ve buna dair eminden makbuz alındığı zikredilmektedir. Bu gelire valinin çeşitli eşyalarının satışı sonucu 323,5 kuruş eklenerek, toplam 3.451 kuruş Ambar Emini Halil Paşa'ya verildi⁶⁴. Bunlara daha önce de ifade edilen İbrahim Ağa'nın 239,5 kuruşluk masrafı ve Karahisar'daki develeri için verilen 385 kuruş eklenirse şu ana kadar toplam masraf 8.575,5 kuruşa ulaşmış olur⁶⁵.

Vali Abdurrahman Paşa'nın hazineye aktarılan muhalledat gelirinden ödeme yapılan diğer masraf kalemleri arasında çeşitli palangaları koruyan muhafızlar ile sipah ve silahdarlara yapılan mevacib ödemeleri gelmektedir. Halkalı Palangası'ndaki 438 nefere ilk etapta 535 kuruş 17 para⁶⁶ ve daha sonra da 47,5 kuruş 10 para mevacib olarak valinin muhalledatı gelirinden verilmiştir⁶⁷. Yine Sarı? Palangası'nda bulunan 45 nefere mevacib olarak 431 kuruş 13 para muhalledat gelirinden verildi⁶⁸. Palangalardaki muhafızlar yanında sipah ve silahdarlara muhalledattan yapılan ödemeler de önemlidir. Bu yönde 1143 (1730-1731) senesine mahsuben sipah ve silahdarlara mevacib olarak 183 kuruş ödendi⁶⁹. Yine silahdarlara 1144

⁶¹ BOA, MAD, nr. 10323, s. 327 (27 N 1143/).

⁶² TŞS, nr. 1894-80, s. 63 (4 C 1143/).

⁶³ BOA, MAD, nr. 10323, s. 326 (Gurre-i N 1144/1 Mart 1732); BOA, D.BŞM.MHF, 27/132.

⁶⁴ BOA, D.BŞM.MHF, 27/132.

⁶⁵ BOA, D.BŞM.MHF, 27/132.

⁶⁶ BOA, D.BŞM.MHF, 23/122 (22 Ca 1144/22 Kasım 1731).

⁶⁷ BOA, D.BŞM.MHF, 23/127 (22 Ca 1144).

⁶⁸ BOA, D.BŞM.MHF, 23/57 (23 R 1144/25 Ekim 1731).

⁶⁹ T. Öztürk, *a.g.t.*, s. 260-261.

(1731-1732) senesinin ilk iki kısmının (masar ve recec) mevacibi için 107 kuruş 5 para 1 akçe muhallefât gelirinden ödenmiştir⁷⁰. Böylece muhallefattan yapılan tüm masraf ödemesi 9.879 kuruş 5 para 1 akçedir.

Sonuç

Görüldüğü üzere Köprülüzâde ailesine mensup Trabzon Valisi Vezir Abdurrahman Paşa'nın muhallefâtına dair yaptığımız inceleme iktisadî, içtimaî ve kültürel tarih alanında değerli kanaatlere varılacak bilgiler sunmuştur. Bu yönde 2,5-3 yıl gibi kısa Trabzon valiliği sırasında vefat eden Vezir Abdurrahman Paşa'nın muhallefâtında geçen müzayede fiyatları ve kredi ilişkileri iktisadî tarih açısından önemlidir. Valinin borcu dolayısıyla muhallefâtının müsaderesi aşamasında alacak-verecek ilişkileri ortaya çıkarılmıştır. Muhallefatta geçen eşyalar ve aletler kültürel ve içtimaî tarih açısından çeşitli örnekler sergilemektedir. Ayrıca muhallefâtın değerlendirilmesi valinin biyografisine dair sosyal ve kişisel yaşantısı hakkında bilgiler sunmuştur. Burada, valinin çoğu zamanının cephelerde geçtiği de göz önünde bulundurulursa, onun bulunduğu konum itibarıyla iyi düzeyde bir geçim seviyesine sahip olup, okumaya meraklı, bilgili ve kültürlü bir kişi olduğu söylenilebilir. Bilhassa valinin muhallefâtındaki simli, işlemeli samur kürkleri ile Enderun'a teslim edilen değerli eşyaları onun toplum içerisindeki sosyal seviyesini koruduğunu ortaya koymaktadır. Öte yandan muhallefât, müsadere uygulamalarına bir örnek teşkil etmiştir. Valinin devlete olan borcu dolayısıyla muhallefâtı zapt edilmiş, bunun için Dergâh-ı Âli kapıcıbaşlarından ilgili kimse görevlendirilmiştir. Ayrıca müsadere hususunda değişik bir uygulama olarak; kitaplarının müsaderesi sırasında bu hususta bilgili olan ayrı bir kapıcıbaşı görevlendirilmiştir. Müsadere edilen muhallefâtın tespiti yapıldıktan sonra gerekli harcamalar dışında kalanlar hazineye aktarılmıştır. Bu miktarlardan İran Savaşları dolayısıyla çeşitli sefer harcamaları karşılanmıştır.

⁷⁰ BOA, D.BŞM.MHF, 24/102 (23 Ş 1144/20 Şubat 1732).

E K 1. Vali Vezir Abdurrahman Paşa'nın Muhallefatından
Trabzon'da Müzayede Olunanlar⁷¹

<i>Maddenin İsmi</i>	Maddenin Miktarı		Maddenin Fiyatı	
	<i>Adet</i>	<i>Diğerleri</i>	<i>Kuruş</i>	<i>Akçe</i>
Elvan Fransız çuka		70 zira ^ç	267,5	
Londra		40 zira ^ç		
İngiliz çuka		21,5 zira ^ç		
Müsta'mel sedefli piş-tahta	2		8	
Tîr ve keman bisatları			7	
Müsta'mel ve fersûde avânî-i nühâs		370 kıyye	285	
Sedefli iskemle	2		13	
... asacak ... perdeleri			2,5	6
Demir rikab		8 çift	14	20
Köhne koyun postu	8		665	
Fersûde kahve ibriği ma'a demir iskemle			2	6
Acemî fağfür kâse ve tabak	16		10	6
Ser-tas	15			
Sağır kâse	6			
Köhne gaddârî döşeme	...		27	
Müsta'mel dizgin	1...		1	
Üstüvâne don	...		0,5	30
Yaldızlı sim kebir raht		1 çift	40	
Van işi ince mükemmel tül sel-bend ve başlık ve rişme	10		708,5	30
Van işi mükemmel sim çapkın raht	1		105	30
Müsta'mel sırma şeritli siyah çuka kesme	9		...	...
Sim bilezikli tüfenk	25...		822,5	
Pirinç bilezikli tüfenk	94			
Sim devât	...		15	30
Cedîd işleme Yemenî ma'a hurda bağlık	42...		107,5	
Cedîd ve müsta'mel melez gömlek	27		89,5	50
Cedîd ve müsta'mel don	19			

⁷¹ Bu tablo valinin şehirde müzayedesini yapılan Şer'iye Sicilindeki muhallefat listesinden hazırlanmıştır. Listenin bazı yerleri silik ve okunamadığından silik olan yerler üç nokta (...), okunamayan yerler de soru işareti (?) ile tabloda belirtilmiştir.

Cedîd ve müsta‘mel uçkur	2			
Sim kakma köhne mum sofrası	2		7	
Müsta‘mel kılabdanlı sedefî peşkirlik			7	
Müsta‘mel Sakız hatâyisi çuka		1... zira‘	20,5	
Tüfenk tabancaları	9		5	
Müsta‘mel lâhor kuşak	1		13	20
Müsta‘mel telli şal kuşak	1		35,5	
Müsta‘mel telli kaftan	1		27,5	
Müsta‘mel alaca kaftan	1			
Müsta‘mel uzun şallı kaftan	...		3	30
Güvezî-niş geremsûde kaplı müsta‘mel samur kürk	1		105,5	
Müsta‘mel mor ve kırmızı sof ferâce	2		41,5	
Müsta‘mel güvezî kerrâke ma‘a güvezî sof ferâce			47,5	
Müsta‘mel ...	11		28	
Müsta‘mel mâî kontuş	...		16	
Müsta‘mel cübbe kakum kürk	1		11,5	
Etrafi şeritli işleme siyah çuka kesme	1		26,5	20
Müsta‘mel nefî kontuş çukaya kaplı kürk	1		95	
Müsta‘mel dîbâ köşe mak’adı	2		31	
Köhne ve müsta‘mel dürbün	5		5,5	15
Müsta‘mel kırmızı çuka divan dolaması	3		30	
Kırmızı kafes	10		5,5	
Müsta‘mel çuka şatır tulumba	6		45,5	
Köhne meşin sofa	1		1	
Köhne kapu perdesi	3		5,5	15
Müsta‘mel kadife yastık yüzü	3...		48,5	
Müsta‘mel çavuş ...	3		13,5	
Köhne kadife çavuş şalvarı	3		6,5	
Yeniçeri keçeleri	3		70	
Kadife kınlı sim gaddâre	11		159,5	
Sivas astarı top	37		37	
Beyaz bogasî	2		2,5	
Atik zurnalar			3	
Turuncu şal kerrâkeye kaplı karışık kürk	1		55,5	
Bağdat korse darâyî donluk	10		7	30
Necv kalembeg tesbihi	1		19	

Köhne çinilik	1		1	
Köhne ve müsta‘mel işleme ve aziz kuşağı	2		31	
Ruganî sağır devat	2		4,5	
Yeni madenî fağfür fincan	16		6,5	18
Köhne işleme çuka ocak yaşmağı	3		4,5	30
Köhne yüz yastığı ma‘a bir miktar darâyî			2	
Müsta‘mel beyaz terlik	4		4	
Müsta‘mel sedef-kârî baş-tahta	1		15,5	
Müsta‘mel işleme toygu	2...		11	
Müsta‘mel dizgin	4			
Darâyî zencefli elvan çuka hil‘at ferâceleri	8		54,5	
Köhne ve müsta‘mel elvan çuka yan mak‘adı ma‘a baş ve süzenî mak‘ad	14		101,5	30
Kırmızı çuka hil‘at kerrâkeleri	4		24,5	
Mükemmel müsta‘mel hamam rahtı	...		12	
Köhne kılabledanlı mum sofrası	1		2,5	
Köhne dağ bezi hamam donu	3		2,5	
Köhne ve müsta‘mel beyaz ‘arakçîn	10		1,5	33
Köhne müsta‘mel elvan hatâyî boğça	5		13,5	5
Köhne çavuş eşarpları	2...		7	
Köhne kutu boğça			3,5	
Sağır sim kuşak	...		11	30
Sade doğan yemenisi	20		15	
Müsta‘mel kadife yastık	6		21	
Boşnak kalpağı zerdava	...		...	30
Müsta‘mel beyaz karışık kürk	...		14	25
Müsta‘mel ve mor nebşe kaplı karışık kürk	...		25	
Müsta‘mel güvezî şal kaplı kakum kürk	...		40,5	
Köhne cübbe	...		2,5	
Müsta‘mel mâî levend yağmurluk ...	...		42,5	
Müsta‘mel hamam poşusu	...		5	
Mâî levend şalvar	...		...	30
Müsta‘mel bogasî dizlik	3...		5...	15
Müsta‘mel kırmızı nebş	...		4,5	
Müsta‘mel geremsûde şal cebe karışık kürk	...		20	
Sürh bosadî?			2,5	
Seymen Acem bıçağı	...		12	
Müsta‘mel kutnî entârî	2		14,5	11

Müsta‘mel yıldız ve hâre üzerine işleme ön peşkirleri	2		25,5	
Elvan hâre üzerine işleme ön peşkirleri	2		25	5
Müsta‘mel Halep hatayisi sofa	1		10,5	
Müsta‘mel Mardin çukaları		2 zira‘	12	
Köhne hamam rahtı	1		7	
Müsta‘mel çuka seccade	2		11,5	26
Halep ve Acemî kutnî parçaları		55 zira‘	15	
Müsta‘mel beyaz sade...	2		4	
Hindî kasnî boğça	2		...	7
Sofya kutnî müsta‘mel entârî			4	
Elvan Halep atlas bu merre?	...		...	...
Elvan Halep darâyîsi?		47 zira‘	1	20
Köhne Halep atlas donluk	1		8	
Halep hatâyîsi		1,5 zira‘	6,5	
Müsta‘mel çuka şeritleri		2 zira‘	4,5	
Müsta‘mel dağ bezinden ... mintanı	2		22	18
Müsta‘mel ... çifte ...	1		2	20
Müsta‘mel hatâyî dîbâ kesme	2		85	
Köhne ... çuka kesme	1		1,5	
Sim kakma kabzalı piştov	10		201,5	
Köhne çuka beden örtüsü	7		12	
Kırmızı çuka nebş	1		10	
Köhne elvan çuka at gömleği	7		18,5	15
Def‘a müsta‘mel çuka kaplı dülger gömleği	1		85	
Köhne çuka mintanı	1		2,5	
Elvan şalı donluk	7		115,5	
Köhne müsta‘mel Cezayir ihramı	5		48,5	
Müsta‘mel yemek makramaları	10		12,5	42
Sim kınlı bedenli harbî kerrâke	12		18	3
Müsta‘mel ve köhne sarık örtüsü	11		55	36
Köhne çuka davul örtüsü	9		9,5	32
Müsta‘mel işleme boğça	2		5	3
Müsta‘mel yeşil şâl-ı mukaddem	4		15	
Müsta‘mel atlas kaftan	2		12	30
Sim saat	1		20	
İbrişim ve penbe kolan		101,5 zira‘	21	
Müsta‘mel sim kama eğe	9		91	33

Ma'a köhne ...	9			
Müsta'mel simli tirkeş	1		17	
Köhne kolan	1		3	30
Şişe fanus	1			
Yeşil ibrişim mak'ad sacakları			15	
Müsta'mel Sakız hatâyîsi yorgan	3		45	5
Çiçekli yüz yastık	1			
Etrafı billur safir sandık	1		6	
Müsta'mel sof neş	2		17	
Köhne ve müsta'mel çuka heybe	2		7,5	15
Müsta'mel sūzenî İngiliz çuka hase		1 zira'	9	
Su samuru ve zerdava parçaları	5		21,5	
Köhne şeritli ... şeridi ve yağmurluk			8,5	
İşleme yüz yastığı	5		18,5	
Elvan geremsüde donluk	5		61,5	3
Ma'a sūzenî alaca donluk	2			
Köhne yayar tesbih	1		5	35
Siyah menbuşca donluk	2		19	20
Kılebdan bıçak şeritleri		14 zira'	130	...
Mermer şâhî top	1		15,5	48
Ma'a hassa	2			
Çiçekli ağa bânî		15 zira'	17,5	6
Palaska ma'a vezne			5	
Müsta'mel döşeme	2		16,5	
Yaldızlı bakır leğen	2		1,5	
Ma'a ibrik	2			
Yaldızlı kebir bakır leğen	1		26	
Ma'a kebir ibrik	1			
Sağır leğen	2		6	
Sağır ibrik	2			
Sağır tas sim		65 dirhem	10	
Hasır mak'adı	2		51	
Yemek malası	1		5	
Sağır seccâde	1		5	
Gecelik kavuk			1,5...	
Bakır kalkan	21...		22	
Müsta'mel Bağdat ...	1		7	
Sağır kâse	2		5	30

Kehribar dökme	7			
Bir miktar attar hırdavatı			15	
Etrafı simli münkesir iğne			6	30
Müsta‘mel çuka basma yastık	5		17	
Köhne ... ön peşkirleri	2		15	
Müsta‘mel Mısır ...	1		12	
Cezayir balın?	1		10	
Müsta‘mel çuka kırmızı yağmurluk	1		49	30
Köhne taht-ı revân örtüsü çuka		1 zira‘	6,5	
...			...	18
Kakum kürk tafta	2		36	30
Müsta‘mel işleme taam makraması	3		5	
Müsta‘mel sarı şâlî kaplı kaburî kakum kürk	1		51	
Vişne rengi çuka		4 zira‘	12,5	
Kese baş-tahta	1		2,5	
Sim kilebdan	1		62	
Ma‘a buhurdan	1			
Sağır sini	1		10,5	
Güğüm	1			
Maşraba ibriği	1			
Sağır Acem kaliçesi	1		5	
Müsta‘mel Selânik döşemesi	1		32	
Köhne cibin yorgan	6		6	
Göz karacintan?	3		2,5	30
Kahve tabağı	1		0,5	
Acem tûrî	1		3	
Sırma yeşil harcî ...	1...		1,5	...
Kara yaşmak	22		31	45
Def‘a leğen ma‘a bîrûn tası	...		3	30
Müsta‘mel penbe kutnî yastık	7		12	30
Acem çiti yastık	2		4	
Def‘a alaca yorgan	...		8	
Mermer devat ma‘a boğça	2...		2	
Müsta‘mel kemersiz kuşak	1		...	20
Çatma şereş-ker?	1		23,5	20
Orta şâhi	1			
Hindî kırmızı atlas donluk	2		29,5	30

Elvan geremsûd şal donluk	4		45	
Hindî telli ve telsiz ... kutnî	2...		72	15
Ma'a câlis kutnî	1			
... donluk	4		14,5	33
...	2			
Musul sarısı		30 zira ^c	78,5	
Diyarbakir bezi		5 zira ^c	27	6
Ma'a sereş-ker?	1			
Bendî sarık	6			
Hezarî sarık	6		65	9
Kûse	2			
Müsta'mel köhne şilte penbe-i Mısırî	5		20	30
Ve çârşeb	3			
Köhne tirkeş ve kalkan-deş?			3	3
Müsta'mel poşu	2		9,5	30
Müsta'mel sof kerrâke	1		20	
Bir miktar gazzaz harcî?			5	45
Sağır pirinç şamdan	10		7	
Köhne entârî	2		2	
Köhne müsta'mel sepet sandıkları	16		8	51
Telâtîn işleme bardak	1		7	30
Yeni dünya kaşık	17			
Sandık	5		15	18
Balık desti	1			
Kukus burnu	1			
Müsta'mel korneş	1		11	30
Sedef-kârî mataracı tüfenkleri	2		45	
Sim çukadar sehise?	1		38	30
Sim vezne	1		20	
Sim yıldızlı seng ferh? tası	1		7	
Sağır kahve ibrîği sim		77 dirhem	13,5	
Sim yıldızlı balta	1		13,5	
Sim topuz	5		78	
Ma'a külünk	1			
Itr-i şâhi yağ şise	...		25	
Hint işi sağır çekmece	1		20	
Siper-i keman-keş	2		1,5	6
Kemik tulumba, tiryak ve laden			2	39

Kırmızı şâle kaplı müsta‘mel kuburî kakum kürk	1		50	
Sineklik	3		1	21
Sim tarak	9		17	3
Kadife kaplı sağır tahta sandık	2		6,5	
Ok ile memlû ve tehî kubur	12		38	
Sağır kutu sim		24 dirhem	4,5	36
Sarı ve alaca beyaz şâli donluk	35...		58,5	
Çizme		8 çift	6	
Sim dağlumbaz	1		33	30
Müsta‘mel yeşil kantûş çukaya kaplı cild faka? dönmüş çukaya kaplı vaşak kürk	2		476	
Sim kirişsiz saat	1		45	
Mağşûş avânî sim		3.600 dirhem	350	13
Katır derisi	44		904,5	
Dorî ve kûlî ve kır at	5		260,5	
Fenâr-ı müsta‘mel sarı pirinç	1		10	
Amel-mande beygir	2		9	
Dorî ve al beygir	3		41	
<i>Cem'an</i> ⁷²			9.790	20
<i>El-İhracat</i>			2.116,5	
<i>Sahih yekûn</i>			6.673,5	20

⁷² Belge üzerinde her maddenin fiyatına ilişkin yaptığımız toplamda 9.792,5 kuruş 5 akçe rakamını tespit ettik. Ancak belgedeki bazı maddelerin silik ve okunamayışı hatalı bir sonuca ulaşmamıza da sebep olabilir.

EK 2. Valinin Muhallefatından İstanbul'a Gelenler⁷³

<i>Maddenin İsmi</i>	<i>Maddenin Miktarı</i>	
	Adet	Diğerleri
Sim zarf içinde Kelâm-ı Kadim cilt / Sim gılaflar içinde sancak Mushaf-ı Şerif	1	
Al çukaya işleme kesme	3	
Bad-zehrî çukaya işleme kesme	1	
Tüfenk-i Osmanî	13	
Tüfenk-i Galata	2	
Tahta gılaflar içinde kalıç	1	
Zırh-ı ketm / Köhne zırh	1	
Sim kalkan ma'a gılafları	7	
Yıldızlı sim kebir rahtı	8	
Yıldızlı kabareli sim topuz	7	
Sim kemer şatır ve mataracı gaddareleri	10	
Yıldızlı sim çavuş çelenkleri	7	
Sim rikab	4 (bir çifti 172 kuruş)	
Yıldızlı sim kebir gaddare	8	
Altın çemberli billur nargile / Tuc çukalı billur altın mükemmel nargile	1	
Altın nargile	1	
Altın fincan zarfı	1	
Elmas altın yüzük	1	
Sağır altın kutu	1	
Hurda inciluce fincan zarfı / Hurda incilu sim zarf	2	
Müsta'mel safiri sancak ve bayrak / Müsta'mel bayrak sancak / Sakız işi kumaş sancak ma'a bayrak	6	
Çuka sancak ve gılafları / Sancak gılafları / Kırmızı sancak gılafları	8	

⁷³ Bu tablo D.BŞM.MHF tasnifinde bulunan 23 nolu dosya içinde 49, 51 ve 140 numaralı gömlelerdeki belgelerden istifade edilerek hazırlanmıştır. Bu belgeler, İstanbul'a gelenler, Enderun ve Mehterhane'ye teslim edilenlerle ilgili olmakla beraber, belgelerden birinde zikredilen madde bir başka belgede farklı özellikleriyle de yer almaktadır. Bu gibi durumlarda belgelerdeki maddeler karşılaştırılarak kontrol edilmiş, bir maddenin diğer belgelerde yer alan farklı ismi, özellikleri ve miktarı taksim (/) işareti konularak tabloda belirtilmiştir.

Yaldızlı sim çavuş kuşağı ma'a kolan	4	
Yemeni altın hâtem	1	
Sarı yakut hâtem	1	
Hurda la'l / Seylânî ve hurda la'l taşlar	21	
Cevzî destâr / Gılaf içinde zengârî destâr	2	
Zerr-nişanlı tarak / Altı adet hurda taşlı sakal tarağı ma'a gılafı	1	
Kabza ve gılafında dokuz adet zümrüt ve la'l ile şîr-mâyî kabzalı altın hançer / Dokuz adet taşlı şîr-mâyî kabzalı altın hançer / Dokuz taşlı som balık dişi kabzalı hançer		1 kıta
Yeşim taş üzerine altın zer-nişanlı hançer		1 kıta
Yaldızlı sim şatır kuşağı ma'a hançer	6	
Şîr-mâyî çerkesçi bıçak / Def'a bir taşlı şîr-mâyî kalemlî hançer bıçak	1	
Yaldızlı nühas fener / Yaldızlı bakır kebir fener	1	
Hargül fincan	2	
Fağfûr fincan	1	
Yapılmamış matla Bağdadî kesme / Yapılmamış matla Bağdadî kesme ve hase / Matla Bağdadî kesme ve hase	1 ve 1 hase ve 1 boğça	
Sim kebir kahve askıları	2	
Sim matara / Ma'a sim ibrik matara	1 (62 kuruş)	
Sim kebir sini	1	
Yaldızlı sim sancak alemleri	1	
Sim bayrak topu	1	
Sim sancak topları	6	
Yeşil çuka ferâceye kaplı samur kürk	1	
Som sırma işleme sûzenî seccade	2	
Som sırma işleme köşe mak'adı	1	
Kırmızı tobra içinde 'öd ağacı		300 dirhem
Beyaz kâse içinde anber		40 dirhem
Elvan çuka üzerine zengârî işleme kese	4	
Billur şentranç		1 takım
Simli heset	8	
Simli teber	8	
Sim sağır kahve altı tabakları	13	
Mercan tespîh	1	
Sim saat / Kirişsiz sim saat	1	

Sim eyalet mührü	1 (45 kuruş)	
Kırmızı kese içinde sancak bayrak gaytanı / Beyaz tobra içinde sancak bayrak gaytanı / Beyaz kese içinde sancak bayrak gaytanı	Bir miktar	
Kırmızı kese içinde eldiven / Sim işleme ve sade şahin eldivenleri	6 / (ikisi incilidir)	
Kırmızı kese içinde şahin üşkûfi takım / Kırmızı tobra içinde şahin üşkûfi takım	6	
Zümrüt ve la'l yüzük / Zümrüt sağır hâtem ve la'l hâtem	2 (biri meksûr) / 2 (meksûr)	
Yaldızlı nühas top	3	
Tuğ	7 (topları yoktur)	
Tabl-baz / Tablin-baz / Davlin-baz	1	
Asr-ı şâhî	1	
Feğfur fincan	3	
Tahta kın içinde kılıç	1	
İbrişim sancak nişanları	1	
Çuka sancak gılafları	6	
Bakır sîvan topu	2	
Pirinç dağlı tombaz		
12 hazineli mükemmel muşammalı çerçe çadır	1	
Sağır köhne çadır	2	
Köhne çeşme	1	
Hamam rahtı (1 döşeme, 7 yastık, 2 mak'ad, 3 seccade)	13 (25 kuruş)	
Deve mehârı	41 (1.300 kuruş)	
Katır re's	12 (500 kuruş)	

EK 3. Valinin Muhallefatından Enderun-ı Hümayuna Teslim Olunanlar⁷⁴

<i>Maddenin İsmi</i>	<i>Maddenin Miktarı</i>	
	Adet	Diğerleri
Kelâm-ı Kadim cilt / Mushaf-ı Şerif cilt	1	
Kebir sağır ciltlenmiş kitap ve mecmua	223	
Sim kalkan / Sim kalkan ma'a gılaf	7	
Yıldızlı kebir raht / Yıldızlı sim kebir kemer raht / Yıldızlı sim divan rahtı	8	
Yıldızlı sim gaddâre / Yıldızlı sim kebir gaddâre	8	
Yıldızlı sim topuz / Yıldızlı sim kabareli topuz	7	
Sim kemerli şatır ve mataracı gaddâresi / Yıldızlı sim kemerli gaddâre	10	
Sim kebir kahve askısı / Sim kahve askısı	2	
Sim çavuş çelengi / Yıldızlı sim çavuş çelengi	7	
Yıldızlı sim çavuş kuşağı ma'a kolan	4	
Yıldızlı sim şatır kuşağı ve hançer	6	
Sim rikab		2 çift
Sim kebir sini / Sim sini	1	
Yıldızlı sim alem / Yıldızlı sim sancak alemi	1	
Sim matara / Sim ibrik matara	1	
Sim sancak topu	6	
Sim bayrak topu	1	
Sağır altın kutu	1	
Altın fincan zarfı	1	
Elmas altın yüzük	1	
Sarı yakut yüzük / Sarı yakut hâtem	1	
Yeşil şâli sofa kaplı erkân-ı samur kürk / Yeşil çukaya kaplı erkân samur kürk	1	
Sırma işleme süzenî seccade / Som sırma işleme süzenî seccade	2	
Sırma işleme köşe mak'adı/Som sırma işleme köşe mak'adı	1	
'Öd / Kırmızı tobra içinde 'öd		300 dirhem
Anber / Beyaz kese içinde anber		40 dirhem
Billur şentranç		1 takım
Simli haset	8	
Simli teber	8	
Eczâ ve 'itr ile memlu bağa sandıkça / Eczâ ve 'itr ile memlu bağa çekmece	1	
Sim sağır lengerî / Sim sağır kahve altı tabağı	13	

⁷⁴ Bu tablo da yine D.BŞM.MHF tasnifindeki 23 nolu dosyadan 48, 51 ve 140 nolu gömleklerdeki belgelerden karşılaştırılarak hazırlandı. Aynı maddeye dair farklı isim, özellik ve miktarlar tabloda taksim (/) işareti konularak belirtilmiştir.

EK 4. Sözlük

- Anber : Ada balığının midesinden çıkardığı güzel kokulu siyah bir madde ki, Hint Denizi sahilinin bazı sığ yerlerinde bulunur (Şemsettin Sâmî, *Kâmûs-ı Türkî*, İstanbul 1989, 953).
- ‘Arakçîn : Teri almaya yarayan baş kasvetinin altına giyilen takke (Ş. Sâmî, 934). Terden koruyan gecelik takke (Fekete Layoş, “XVI. Yüzyılda Taşralı Bir Türk Efendisinin Evi”, *Bellekten*, XXIX/113-116, Ankara 1965, 618).
- Avânî : Kaplar, mutfak, çay, kahve vs. takımları (Ş. Sâmî, 184).
- Bad-zehr : Panzehir. Özellikle yılanda bulunan bir çeşit taş (Sir James W. Redhouse, *Turkish and English Lexicon*, İstanbul 1978, 317).
- Bağa : Kaplumbağa kabuğu şeklinde, değirmi (Redhouse, 371).
- Bâlîn : Bir çeşit yastık (F. Layoş, 626).
- Bîrûn : Dış, hariç.
- Bisât : Döşeme, kilim, halı (Ş. Sâmî, 293).
- Bogasî : Kalın çulha bezi (T. Öztürk, a.g.t., 315). Astar, astarlık, ince Amerikan bezi (Ş. Sâmî, 315).
- Börk : Yuvarlak, küreksiz baş kabı, kalpak (Ş. Sâmî, 309).
- Buhurdan : Tütsü yakmaya mahsus kap (Ş. Sâmî, 282).
- Büllûr : Kristal (F. Layoş, 619).
- Cedîd : Yeni.
- Cevzî : Cevize benzer şekilde, ceviz renginde koyu gri (Redhouse, 689).
- Cibin yorgan : Sineklik yorgan. Sinek vs. haşarattan koruyan ince tül.
- Çapkın : Akıncı (Ş. Sâmî, 493).
- Çârşeb : Çarşaf (Redhouse, a634).
- Çerge : Farsça çadır (T. Öztürk, a.g.t., 316).
- Çeşme : Çadır teşkilâtında kullanılan tuvalet, helâ (T. Öztürk, a.g.t., 316).
- Çuka : İyi yünden yapılmış bir cins kumaş.
- Derûn : Bir şeyin iç kısmı.
- Destar : Sarık (Ş. Sâmî, 609).
- Devat : Yazı yazmak için mürekkep ve kalem konacak yeri olan, belde taşınan alet (Ş. Sâmî, 622).
- Dîbâ : Brokar, kadife gibi yumuşacık deri (Redhouse, 932).
- Dolama : Bir nevi hafif ceket, gömlek (H. İnalçık, a.g.m., 69).
- Dorî : Siyah ile kıvıll arasında bulunan at (Ş. Sâmî, 897).

- Fağfûr : Porselen (Redhouse, 1391). Çin porseleni (F. Layoş, 628).
- Ferâce : Ulemanın kullandığı, pek keskin ve geniş kolları yarık bir çeşit elbise. Kadınların sokakta yaşmakla giydikleri üst elbisesi (Ş. Sâmî, 985). Kaftan gibi değen bazen dirseğe dek uzanan yırtmaçlı uzun kollu bir giysi idi (F. Layoş, 622).
- Fersûde : Eskimiş, yıpranmış, buruşmuş, bozulmuş (Ş. Sâmî, 989).
- Gaddâre : Ağır ve iki tarafı keskin bir çeşit kılıç (Ş. Sâmî, 962).
- Gaytan : Pamuk veya ipekten sicim, bükme (Ş. Sâmî, 974).
- Gılâf : Kılıf, muhafaza kapı.
- Hâre : Kumaş, kâğıt ve demir vs. üzerindeki çizgiler (Ş. Sâmî, 567).
- Hatâyî : Çin'e özgü (Redhouse, 855).
- Hâtem : Bazen yüzük gibi parmakta taşınan mühür, kaşe (Ş. Sâmî, 565).
- Hazîne : Çadır eteği veya zokaklarda birer birim oluşturan bu bez parçaları, yan yana dikilerek bütünü meydana getirirler (T. Öztürk, 317).
- Kabare : Madenî kap (T. Öztürk, 318).
- Kakma : İşleme, kabartma.
- Kakum : Sansar ve gelinciğe benzer boz siyah kuyruklu bir hayvan. Bu hayvan postundan yapılmış kürk (Ş. Sâmî, 1031).
- Kalembeg : Hint Okyanusu'nda bir adadır. Taneleri kokulu olan kalembeg ağacı burada yetişir (F. Layoş, 626).
- Kaliçe : Küçük halı, kilim.
- Kebir : Büyük.
- Kelâm-ı Kadîm : Mushaf. Kur'ân-ı Kerîm.
- Keman : Yay.
- Kerrâke : İnce softan hafif ve dar üstlük elbise ki, alimler tarafından giyilirdi (Ş. Sâmî, 1154).
- Kılabdanlı : Taklit ve sahte tellerle karışık. Sırma veya tel ile karışık ipek veya pamuk iplik (Ş. Sâmî, 1077).
- Kontuş : Tatar beylerinin giydikleri yüzü harçlı dar kollu üstlük elbise, kapaniçenin bir çeşidi (Ş. Sâmî, 1116).
- Köhne : Eski.
- Kubûr : İçi boş dar ve uzun kap (T. Öztürk, 319).
- Kûlâ : Kızıl ile boz renkleri arasında bulunan (Ş. Sâmî, 1112).
- Külünk : Taş kırılan ya da demir dövülen balyoz. Sivri ve uzun demirli taşçı kazması (T. Öztürk, 319).
- La'l : Yakut olarak bilinen al renkli düşük kıymetli taş (Ş. Sâmî, 1241).
- Laden : Girit'te yetişen bir cins çalının zamkı ki saç ve kaş boyamaya yarar siyah bir macun teşkil eder (Ş. Sâmî, 1232).

- Lengerî : Bakırdan yapılan kenarları enli sahan veya tepsi (Ş. Sâmî, 1246). Bir çeşit demir (T. Öztürk, 319).
- Mağşûş : Saf olmayan, karışık (Ş. Sâmî, 1380).
- Mâî : Mavi.
- Mak'ad : Oturulacak yer.
- Makrama : Çevre, mendil. (F. Layoş, 622).
- Mataracı : Su taşıyıp, dağıtan.
- Meksûr : Kırık, bozuk, parçalanmış.
- Menbûş : Açık (Redhouse, 1918).
- Meşin sofra : Sepilenmiş koyun vs. deriyle kaplı sofra.
- Mintan : Kollu yelek, basma vs.den yapılır, gömleğin üstüne giyilir (Ş. Sâmî, 1410). Göğsü yarı saran yelek biçimi bir giysi (F. Layoş, 621).
- Muşamma' : Bal mumu veya kauçukla kaplanmış bez (Ş. Sâmî, 1353).
- Münakkaş : Nakışlı, tasvirli, resimli (Ş. Sâmî, 1420).
- Müsta'mel : Kullanılan, kullanılabilir.
- Nâdif : Yünün bir köşesi (Redhouse, 2061).
- Neftî : Neft yağı renginde, koyu yeşil ile kahve renkleri arasında bir renk (Ş. Sâmî, 1465).
- Nühas : Bakır.
- 'Öd : Hint'ten gelip güzel koku veren bir cins kıymetli odun ki odalarda yakılır.
- Penbe : Pamuk.
- Piş-tahta : Çekmece, küçük sandık.
- Raht : At takımı. Yol levazımı. Mefruşat vs. hane takımları. Pencere ve kapı kanatlarını çerçeveye bağlayan menteşe takımı (Ş. Sâmî, 660).
- Resen-i ihlamur : Bir tür halat (Mahir Aydın, "Faş Kalesi", *OA*, Sayı: 6, 1986, s. 76).
- Rikâb : Üzengi (Ş. Sâmî, 669. F. Layoş, 625).
- Rişme : Zincirden gem (Ş. Sâmî, 665).
- Sedef : İçinde inci olan kabuklu deniz böceğinin bir teni ve bir kabuğu (Ş. Sâmî, 822).
- Sağir : Küçük.
- Samur : Zerdava ve sansar cinsinden Sibiry'a'da bulunan bir hayvandır ki, kürkü meşhurdur (Ş. Sâmî, 735-736).
- Seng : Taş (Ş. Sâmî, 738).
- Seylânî : Seylan taşı. Seylan Adası'nda çıkan bir cins kıymetli taş (Ş. Sâmî, 757).
- Sini : Yemek yenmesi için sofra veya herhangi uygun bir yer üzerine konulan tepsi.

- Som : Bıçak vs.nin sapı yapılan balık dişi (Ş. Sâmî, 842).
- Sürh : Kırmızı.
- Sûzenî : İnce bir cins nakış (Ş. Sâmî, 747).
- Şatır : Padişahların bir kısım maiyetine verilen isim (Pakalın, III, 311). Büyük zatların atları yanında gitmekle görevli kimselerin ağası (Ş. Sâmî, 764).
- Şemse : Harçla işlemeli veya oymalı ve çeşitli şekillerde güneş resminde pafta (Ş. Sâmî, 785).
- Şilte : Yün döşek üzerine yapılan pamukla dolmuş hafif yumuşak döşeme (Ş. Sâmî, 784).
- Şîr-mâyî : Taşlı, düğmeli (F. Layoş, 621).
- Tabl-bâz : Davul.
- Tapkur : Eğerin tamamlayıcısı olan madenî alet (F. Layoş, 625).
- Telâtîn : Eskiden beri Rusya'da yapılan bir çeşit sağlam ve yumuşak sahtiyan ki özel kokusu vardır (Ş. Sâmî, 432). Rus usulü işlenmiş deri (F. Layoş, 625).
- Tîr : Ok.
- Tîr-keş : Sadak, ok kuburu (Ş. Sâmî, 399). Tekez (F. Layoş, 623).
- Tiryâk : Mukaddemâ zehre ve bazı emraza karşı oluşturulan bir cins macun (Ş. Sâmî, 401).
- Uskûfî : Değirmi şeklinde fincan (Redhouse, 111-112).
- Üstüvâne : Direk gibi. İçi boş direk şekli, silindir şekli (Ş. Sâmî, 109).
- Üşkûfî : Çiçek, çiçek açma, tomurcuk, gonca. Püskürtmek (Redhouse, 123).
- Yan : Minder (Yavuz Ercan, "Bir Âyanın Muhallefatı: Havza ve Köprü Kazaları Âyanı Kôr İsmail – Oğlu Hüseyin (Müsadere Olayı ve Terekenin İncelenmesi)", *Belleten*, C. XLI/161 (Ocak 1977), 70).
- Yeşim : Sert ve kıymetli yeşil taş (Ş. Sâmî, 1549).
- Zarf : Kap, kılıf, muhafaza (Ş. Sâmî, 917).
- Zengâr : Bakır pası kabilinden olan göz taşı (Ş. Sâmî, 689).
- Zerdava : Zerdava derisinden yapılan (Ş. Sâmî, 684).
- Zokak : Padişah geçişlerinin halk tarafından görülmemesi için yolun iki tarafına gerilen bezleri ile ortada yol yapacak şekilde çekilen duvar (T. Öztürk, 323).

“MUHALLEFAT OF VEZİR ABDURRAHMAN PAŞA, GOVERNOR OF TRABZON”

Abstract

In this article we give, first of all, some information on the importance of this kind of study and the life of Abdurrahman Pasha. After that, since Abdurrahman Pasha owed some dept to the Ottoman State, the way of the confiscation of his mukhalefat was explained. Then under the light of the Archival material Pasha's mukhalefat was grouped and evaluated especially interms of economic and cultural history. In the appendix Abdurrahman Pasha's goods listed in his mukhalefat were given in tables and also a short dictionary was prepared to describe Pasha's belongings.

Keywords

Mukhalefat (the list of the dead's belongings), Trabzon, Governor Vizier Abdurrahman Pasha, Confiscation.